

บทที่ 2

ความรู้เกี่ยวกับศิลปะการละครที่จำเป็นต่อผู้กำกับการแสดง

ละครนับเป็นศิลปะที่มีความซับซ้อนที่สุดประเภทหนึ่ง ทั้งนี้เพราะละครได้ผสมผสานเอาศิลปะหลากหลายแขนงมาประกอบเข้าไว้ด้วยกัน อันได้แก่ ศิลปะการประพันธ์ (วรรณศิลป์) ศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์) ศิลปะการออกแบบ (ทัศนศิลป์) และศิลปะดนตรี (คีตศิลป์ หรือดุริยางคศิลป์) ตลอดจนศิลปะของการบริหารจัดการ หรือการสร้างละคร ละครที่มี “ศิลปะ” จึงไม่ใช่แค่เพียงการแสดงที่มีเรื่องดี การแสดงดี การออกแบบดี ดนตรีดี หรือการร่วมแรงร่วมใจดี เพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่ง หากแต่ ทุกส่วนที่กล่าวมาข้างต้นต้องสอดคล้องประสานกัน และรวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวได้เป็นอย่างดี ด้วยความซับซ้อนดังกล่าวนี้เองที่ทำให้ละครได้รับการขนานนามว่าเป็น ศิลปะผสม (Mixed Art)

1. ความหมายของละคร

คำว่า “ละคร” นั้นมีผู้ให้คำจำกัดความที่หลากหลาย และแตกต่างกัน ในที่นี้ผู้เขียนได้รวบรวมการให้คำจำกัดความของคำดังกล่าว โดยแบ่งเป็น การให้คำจำกัดความโดยนักวิชาการไทย และการให้คำจำกัดความโดยนักวิชาการตะวันตก ดังนี้

1.1 การให้คำจำกัดความโดยนักวิชาการไทย

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปี พ.ศ. 2542 ให้คำจำกัดความ คำว่า “ละคร” ไว้ว่า “การแสดงประเภทหนึ่ง ผู้แสดงเรียกว่าตัวละคร มีเวทีหรือสถานที่ใช้ในการแสดง มีบทให้ตัวละครแสดงตามเนื้อเรื่อง โดยมากมีดนตรีประกอบ มีลักษณะแตกต่างกันออกไปหลายชนิด”

เต็มสิริ บุญสิงห์ และ เจ็อ สตะเวทิน (2526) ให้ความหมายของคำว่าละครตามหลักวิชาไว้ว่า “ละครคือการแสดงเลียนชีวิตโดยมีการร้อง รำ ทำเพลงประกอบ แยกได้ 2 อย่างคือ

1) นัยหนึ่งความหมายกว้าง หมายถึงการละเล่นที่แสดงกิริยาท่าทาง ซึ่งจะเป็นการรำหรือเต้นก็เรียกละคร นั่นคือพวกระบាំต่างๆ

2) นัยที่สองความหมายเฉพาะหลักวิชา หมายถึงการแสดงที่ต้องมีเนื้อเรื่องเป็นสำคัญ ได้แก่ ละคร ลิเก และเสภา เป็นต้น”

สุมนมาลย์ นิรมิตพันธ์ (2541) ให้ความหมายคำว่า “ละคร” ไว้ว่า “การแสดงที่ผูกเป็นเรื่อง ซึ่งได้รับสืบทอดมาจากกรีก อียิปต์ จีน มนุษย์ทุกเชื้อชาติย่อมมีการแสดงละคร ความหมายโดยทั่วไป หมายถึงว่า สิ่งใดๆ ก็ตามจะปรากฏเรื่องราวที่ก่อให้เกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ความบันเทิงใจแก่มนุษย์ได้ก็ต่อเมื่อมนุษย์ได้แสดงธรรมชาติของตนออกมาให้ปรากฏ เป็นการกระทำ หรือสิ่งที่ได้ทำไปแล้วและมีการแสดงซ้ำอีกครั้งหนึ่ง หมายความว่า “ละคร” ได้เริ่มแล้ว”

สไตล พันธุโกมล (2531) กล่าวว่า การแสดงละครเป็นศิลปะที่เก่าแก่ที่สุดอย่างหนึ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นจากการเลียนแบบชีวิต เพื่อแสดงออกถึงเรื่องราวความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ และแสวงหาความเข้าใจชีวิตที่พึงได้รับจากการชมละครที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นนั้น ที่สำคัญก็คือ ละครจะต้องเป็นการแสดงที่ “เป็นเรื่อง” การแสดงใดๆ ที่มีทั้งผู้แสดงและผู้ชม แต่มิได้แสดงเป็นเรื่องเป็นราว เช่น การแสดงแฟชั่นโชว์ การแสดงดนตรี การแสดงรำอวยพร การแสดงระบำเป็นชุดๆ ประเภทวิพิธทัศนา การแสดงกล ฯลฯ เหล่านี้ เราไม่เรียกว่าละครเพราะขาดองค์ประกอบที่สำคัญไปอย่างหนึ่งคือ “เรื่อง” นั่นเอง

มัทนี รัตนิน (2546) กล่าวว่า คำว่า “ละคร” แต่เดิมนั้น หมายถึง การแสดงร่ายรำเป็นเรื่องราวติดต่อกัน หรือแม้แต่ คำว่า “lakon” ในภาษาชวา ก็หมายถึงการแสดงท่าหรือการบรรยาย โดยมีท่าทางประกอบ

ภรณ์ คุรุรัตน์ และนางเยาว์ แข่งเพ็ญแข (2535, อ้างถึงใน กุสุมา เทพรักษ์, 2548, หน้า 1) กล่าวว่า คำว่า ละคร มาจากภาษากรีกว่า Dra-o ซึ่งหมายถึง “ฉันทกระทำ ฉันทแสดง” และยังให้ความหมายของละครว่า ละคร หมายถึงการแสดงเพื่อให้เกิดความบันเทิงและเป็นวิธีการที่เก่าแก่และง่ายที่สุดในการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการติดต่อ เริ่มตั้งแต่มนุษย์พยายามที่จะสื่อความหมายกันด้วยท่าทาง การแสดงออกด้วยท่าทางของมนุษย์นี้มาตั้งแต่สมัย ดึกดำบรรพ์ ซึ่งเป็นที่ยอมรับและวิวัฒนาการมาโดยตลอด การแสดงออกของมนุษย์ที่ว่านี้ หมายถึง ละครที่มีรูปแบบตายตัว เช่นละครร้อง ละครรำ ละครนอก ละครโน โชน เป็นต้น ไปจนถึงการแสดงออกทางภาษาและท่าทางที่มีได้มีรูปแบบที่ตายตัว เช่นการแสดงออกท่าทางและภาษาของเด็กตามจินตนาการ ละครจึงเป็นการแสดงด้วยการใช้ภาษา และกิริยาท่าทางตามเนื้อเรื่อง

กล่าวโดยสรุป ในมุมมองของนักวิชาการไทยนั้น “ละคร” หมายถึง การแสดงที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน อยู่คู่กับมนุษยชาติ สร้างขึ้นจากการเลียนแบบชีวิตและธรรมชาติของมนุษย์ จะเป็นการแสดง การร้องรำทำเพลง การร่ายรำ หรือระบำก็ได้ ซึ่งจะมีตัวแสดง มีสถานที่แสดง อาจจะมีดนตรีประกอบ และจะต้องมีบท หรือเรื่องราวเป็นสำคัญ

1.2 การให้คำจำกัดความโดยนักวิชาการตะวันตก

ก่อนที่จะกล่าวถึงการให้คำจำกัดความคำว่า “ละคร” โดยนักวิชาการตะวันตก ผู้เขียนขอแนะนำให้ผู้่านรู้จำกับคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่เกี่ยวข้องกับ “ละคร” 3 คำด้วยกัน อันได้แก่ theatre, drama, และ play โดยทั้ง 3 คำนี้มักถูกแปลความว่าหมายถึง “ละคร” แต่จะสื่อความหมายตามนัยยะที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้

1) **Theatre** แผลงมาจากภาษากรีกคำว่า theatron ที่มีความหมายว่า “a place for seeing, especially for dramatic representation” ซึ่งแปลว่า ‘ที่สำหรับชมการแสดง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจำพวกละคร’ จะใช้กล่าวถึงละครในความหมายว่า ละครที่ได้รับการจัดแสดงจริงๆ ซึ่งปรากฏแก่สายตาผู้ชม

2) **Drama** ตามรากศัพท์ที่มีความหมายว่า ‘I do’ ‘I act’ ซึ่งแปลว่า ‘การกระทำ’ จะใช้สื่อความหมายถึงละครในรูปของ “งานวรรณกรรม” ดังนั้นคำศัพท์คำนี้จึงใช้แทนความหมายของ “วรรณกรรมละคร” นั่นเอง

3) **Play** หมายถึงบทละคร หรือบทประพันธ์ที่เขียนขึ้นเพื่อแสดง ในรูปของตัวบทที่ได้รับการตีพิมพ์แล้ว มีคำศัพท์อีกคำหนึ่งที่ใกล้เคียงกับ play ได้แก่ script ซึ่งหมายถึง “บท” (และไม่ได้จำกัดว่าจะต้องเป็นเฉพาะบทละครเท่านั้น) จึงมักจะเห็นว่าบางครั้ง “บทละคร” อาจใช้คำว่า play script ได้เช่นกัน

จากการทำความเข้าใจคำศัพท์ภาษาอังกฤษทั้ง 3 คำนั้น จะเห็นได้ว่า “ละคร” ที่เราจะกล่าวถึงเป็นหลัก ในตำราเล่มนี้ ได้แก่คำว่า theatre ซึ่งมีความหมายครอบคลุม “ละคร” ไปทั้งกระบวนการ ตั้งแต่งานวรรณกรรมละคร ไปจนกระทั่งการจัดแสดงละคร ดังนั้น ผู้เขียนจะรวบรวมการให้คำจำกัดความถึงคำว่าละคร ในศัพท์ภาษาอังกฤษคำว่า theatre มาพอสังเขป ดังนี้

พจนานุกรม Oxford Advanced Learner (1989) อธิบายคำว่า theatre (ที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับ ละคร) ไว้ว่า

1. อาคารหรือพื้นที่นอกอาคารที่จัดไว้สำหรับการแสดงละคร และงานรื่นเริงประเภทต่างๆ ที่ใกล้เคียงกัน
2. ศิลปะหรือวรรณกรรมละคร งานเขียน การแสดง และการผลิตผลงานการแสดงจากบทละคร

มิลลี เอส บาร์เรนเจอร์ (Milly S. Barranger) (1995) ได้ให้คำจำกัดความคำว่า Theatre หรือ ละคร ว่าคือ “ศิลปะการแสดงที่นำเสนอประสบการณ์ชีวิตของมนุษย์ให้กับมนุษย์

มนุษย์กลุ่มแรกคือผู้แสดง กลุ่มหลังคือผู้ชม ซึ่งได้มาอยู่รวมกัน ในเวลาเดียวกัน ณ สถานที่เดียวกัน คือ สถานที่จัดแสดง ไม่ว่าจะเป็นบนเวทีละคร หรือที่ใดๆ โดยเรื่องราวที่แสดงนั้นมักจะมีแง่มุมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของมนุษย์ ผู้ชมได้แบ่งปันประสบการณ์ที่ตนเองเคยมี กับประสบการณ์ในละคร โดยการฟัง รับรู้ข้อมูล รู้สึกตาม มีอารมณ์ร่วม มีปฏิกริยากับสิ่งที่เกิดขึ้นในการแสดง”

โรลองด์ บาร์ธ ได้ให้คำจำกัดความ “ละคร” ไว้ดังนี้ “ละครคืออะไร คือเครื่องจักรแห่งการสื่อสารประเภทหนึ่ง ในขณะที่ไม่ได้ทำงานเครื่องจักรนี้ซ่อนตัวอยู่หลังม่าน แต่เมื่อมีการเปิดตัวเครื่องจักรนี้ มันจะส่งสาร (messages) จำนวนหนึ่งมายังเราทันที สารเหล่านี้มีลักษณะพิเศษเฉพาะ กล่าวคือมันถูกส่งมาพร้อมๆ กันแต่ด้วยจังหวะที่ต่างกันในการแสดงแต่ละขณะ เราจะได้รับข่าวสารถึงหกหรือเจ็ดประการในเวลาเดียวกัน (จากฉาก เสื้อผ้า แสง ตำแหน่งของนักแสดง กริยาท่าทาง ภาษาใบ้ คำพูด) ข่าวสารบางประเภทคงที่ (กรณีของฉาก) ในขณะที่ข่าวสารอื่นๆ เปลี่ยนไป (คำพูดกริยาท่าทาง) นี่เป็นเรื่องของการประสานข่าวสารอย่างแท้จริงและนี่คือลักษณะความเป็นละคร” (อ้างถึงใน กุสุมา เทพรักษ์, 2549, หน้า 1)

จากคำนิยามข้างต้น อาจสรุปได้ว่า ในมุมมองของชาวตะวันตก “ละคร” คือการแสดง ที่จะต้องมีเรื่องราว เพื่อสื่อ “สาร” จำนวนหนึ่งมายังผู้ชม ซึ่งต้นกำเนิดของเรื่องราวต่างๆ นั้นก็ได้เลียนแบบมาจากชีวิตของมนุษย์ ละครจะต้องมีการจัดแสดงต่อหน้าผู้ชม อันจะก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างผู้แสดงและผู้ชม นอกจากนี้ ผู้ชมจะได้รับ “สาร” จากละคร ด้วยการเปิดฐานการรับรู้หลายช่องทางในเวลาเดียวกัน ผ่านองค์ประกอบต่างๆ ของการละคร อาทิ คำพูด ฉากแสง กริยา เสื้อผ้า ฯลฯ นั่นเอง

2. จุดมุ่งหมายของศิลปะการละคร

สไตน์ พันธุมโกมล (2531, หน้า 3-4) สรุปว่าจุดมุ่งหมายของศิลปะการละครมีอยู่ 3 ระดับ ได้แก่

2.1 ระดับอารมณ์ เชื่อกันว่าละครหรือการแสดงทุกรูปแบบมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ความบันเทิงแก่มนุษย์ ผู้ชมส่วนใหญ่ต้องการไปดูละครหรือการแสดงเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียด เป็นการพักผ่อนหย่อนใจ และทำให้มีอารมณ์ที่เบิกบานพร้อมที่จะต่อสู้กับชีวิตประจำวัน อันยุ่งยากต่อไป หรือเรียกได้ว่าเป็นการรับรู้ระดับ “ความเพลิดเพลิน” นั่นเอง

2.2 ระดับสมอง นอกจากการตอบสนองทางอารมณ์แล้ว ละครหรือการแสดงอาจทำหน้าที่เป็นอาหารทางสมองให้กับผู้ชม เพื่อได้ขบคิด และใช้สติปัญญาได้อีกด้วยการรับรู้ในระดับสมองนี้ เรียกได้ว่าเป็นการทำให้ผู้ชมได้ “เจริญปัญญา” ไปพร้อมๆ กัน

2.3 ระดับจิตใจ จุดมุ่งหมายขั้นสูงที่สุดของละครก็คือการให้คุณค่าแก่จิตใจ หรือจิตวิญญาณของมนุษย์ กล่าวคือละครหรือการแสดงอาจทำให้มนุษย์ได้เปิดตาสว่าง เข้าใจ โลกและธรรมชาติ รวากับได้ชำระล้างจิตวิญญาณให้สะอาดบริสุทธิ์ได้เช่นกัน และการรับรู้ในระดับสุดท้ายนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งก็คือการ “นำพาจิตวิญญาณ” ให้กับผู้ชม ซึ่งเป็นระดับของการรับรู้ในขั้นที่สูงที่สุดนั่นเอง

ภาพที่ 2.1 แผนภูมิแสดงจุดมุ่งหมายของศิลปะการละคร

3. หน้าที่ของละคร

3.1 หน้าที่ของละครต่อคนดู

ศาสตราจารย์เอ็ดวาร์ด เอ โรท์ ได้แสดงทัศนคติถึงภารกิจของละครที่มีต่อคนดู ไว้ 5 ประการด้วยกัน (แปลโดย นพมาศ ศิริกายะ, 2525, หน้า 43-45) อันพอสรุปได้ ดังนี้

1. **ละครต้องมีแรงดึงดูดใจต่อคนดูทั้งหมด ไม่ใช่เพียงกลุ่มบุคคล** กล่าวคือ ละครจะต้องสร้างขึ้นเพื่อ “คนดู” ในที่นี้หมายถึงคนดูโดยทั่วไป ไม่ใช่บุคคลเพียงคนเดียวคนหนึ่ง หรือกลุ่มคนน้อยๆ ศาสตราจารย์โรท์ เชื่อว่า ละครควรจะต้องตอบสนองของผู้ชมตั้งแต่ระดับพื้นๆ อันได้แก่ตอบสนองด้านอารมณ์ และความรื่นรมย์ หรือความบันเทิงใจ แต่ก็ไม่ลืมความมีศิลปะ (เช่น กลุ่มที่นิยมงาน “ศิลปะเพื่อศิลปะ”) หรือในขณะเดียวกันละครก็ควรจะต้องตอบสนองสังคม หรือสื่อความหมายไปยังสังคมด้วย (เช่น กลุ่มที่นิยมงาน “ศิลปะเพื่อชีวิต”)

2. **ละครต้องให้ประสบการณ์ทางอารมณ์แก่คนดู** กล่าวคือ ละครควรสร้างอารมณ์ร่วมให้กับคนดู และหากว่ามันสามารถแสดงสังขรณ์ของชีวิต ดลบันดาลใจให้คนดูทำสิ่งดีๆ อีกทั้งทำให้คนดูได้ตื่นเต้นหรือเพลิดเพลินด้วยความไพเราะของบทกวีหรือคุณลักษณะทางวรรณคดีของละคร หรือแม้แต่ทำลายความคิดสติปัญญาของคนดูได้ ละครเรื่องนั้นก็เรียกได้ว่าคุ้มค่าแก่การชมยิ่งนัก ดังที่ฮอเรส นักการละครชาวโรมันที่ได้กล่าวไว้ว่า “ผู้ที่ผเนิกลีลาให้ข้อคิดไว้กับสิ่งที่น่ารื่นรมย์ จะได้รับมติเห็นชอบเป็นเอกฉันท์ โดยให้ทั้งความสำราญและคำว่ากล่าวสั่งสอนไปพร้อมๆ กัน”

3. **ละครจะทำให้คนดูรู้จักชีวิตมากกว่าจะเรียนรู้ได้ในชีวิตจริงในเวลาเท่ากัน** หมายถึง เมื่อคนดูใช้เวลาไปชมละคร เขาจะได้รับบทเรียนและสังขรณ์ที่ละครเสนอ (อย่างชัดเจนและเน้นหนักเพียงพอ) ซึ่งหากเราจะเรียนรู้จากในชีวิตจริง เราอาจต้องใช้เวลาานาน หรือในบาง

เรื่องอาจใช้เวลาเกือบทั้งชีวิตเพื่อทำความเข้าใจหรือเรียนรู้ แต่ละครเรื่องหนึ่งได้ย่อเรื่องราวที่เกิดขึ้น และนำเสนอสังขรณ์ให้ได้เรียนรู้ในเวลาอันจำกัดนั่นเอง

4. **ละครจะดูเหมือนจริงในขณะที่สร้างภาพลวงของชีวิตขึ้นมา** ศิลปะของการละครจะดูเหมือนจริงมากกว่าเป็นจริงเลยทีเดียว ทั้งนี้ละครจะ “สะท้อน” ชีวิตให้ผู้ชมได้ชม แต่ไม่ใช่เป็นชีวิตเอง การดูเหมือนของละครนี้ก็คือ “ศิลปะ” ของการละครนั่นเอง กล่าวคือ ยิ่งผู้สร้างทำละครให้ “ดูเหมือน” จริง ได้มากเท่าไร เรียกได้ว่าเขายังมี “ศิลปะ” ในการนำเสนอมากเท่านั้น

5. **ละครสร้างภาพลวงที่จะต้องเป็นภาพชีวิตที่มีความจริง และคนที่ดูจะต้องเชื่อ** อย่างน้อยก็ในขณะที่ดูอยู่ กล่าวคือ ละครต้องทำให้คนดู “เชื่อ” ในสิ่งที่เห็นหรือชมอยู่ แม้ในช่วงหนึ่งก็ตาม และหากใช้เวลาและสติปัญญาไตร่ตรองอย่างรอบคอบแล้ว คนดูอาจมองเห็นความไม่น่าเป็นไปได้อยู่หลายอย่าง แต่ความไม่น่าเป็นไปได้เหล่านี้ จะต้องมองไม่เห็นชัดในขณะที่ละครกำลังแสดงอยู่ อารมณ์ วิญญาณ และภาพลวงของชีวิตจะต้องมีอยู่ตรงหน้าคนดู วอลเตอร์ ปราชญ์ชาวฝรั่งเศสกล่าวว่า “เวทีละครนั้นเป็นเรื่องโกหก จงทำให้มันมีความจริงเท่าที่จะทำได้” นั้นหมายความว่า เราสามารถใช้เรื่องโกหกเป็นทางเสนอความจริงในชีวิตได้

เป็นที่น่าสังเกตว่าการ “สร้างภาพลวงที่น่าเชื่อ” ของละครที่ศาสตราจารย์ไวท์กล่าวนี้ ได้พ้องกับทฤษฎี *ความเป็นไปได้* (probability) ของอริสโตเติล กล่าวคือ ไม่ได้หมายความว่าละครจะต้องนำเสนออย่างเหมือนจริง หรือต้องเป็นเรื่องที่ *เป็นจริงได้* (possibility) แต่เรื่องราวในละครอาจเป็นเรื่องเพ้อฝัน (Fantasy) หรือเรื่องที่ยังไม่เคยเกิดขึ้นจริงในโลกใบนี้ เพียงแต่ผู้สร้างละครใช้ “ศิลปะ” การประพันธ์และการนำเสนอ ชักจูงให้ผู้ชมเชื่อได้ว่ามันอาจจะเกิดขึ้นได้ กล่าวได้ว่า เป็นไปได้ (probable) แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นจริงได้ (possible) ยกตัวอย่างเช่น ละครเรื่อง พระอภัยมณี นางยักษ์ หรือนางเงือก ไม่ได้มีในชีวิตจริง แต่คนดูก็เชื่อไปตามเงื่อนไขที่ละครสมมติให้ ว่าถ้าหากโลกนี้มีนางยักษ์ เธอก็อาจจะเป็นอย่างนี้ได้ หรือแม้แต่ละครแนววิทยาศาสตร์ เช่น ภาพยนตร์เรื่องสตาร์วอร์ ที่นำเสนอเรื่องของสงครามระหว่างดวงดาว ก็ทำให้ผู้ชมเชื่อและชื่นชมได้มาแล้วกว่าทศวรรษ การสร้างละครให้น่าเชื่อนี้เรียกว่าผู้ประพันธ์ละครสามารถสร้างความจริงทางการประพันธ์ หรือ Fictional Truth ให้คนดูเชื่อได้นั่นเอง

3.2 หน้าที่ของละครด้านการสื่อสาร

อานน์ ฌูแบร์สเฟลด์ (อ้างถึงใน กุสุมา เทพรักษ์, 2548, หน้า 2-3) ได้แสดงความเห็นไว้ว่า ละครเป็นสัญลักษณ์กลุ่มหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยส่วนที่เป็นตัวบทหรือบทเจรจา กับส่วนที่เป็นการแสดง สัญลักษณ์กลุ่มนี้อยู่ในกระบวนการของการสื่อสาร ซึ่งจะสื่อ “สาร” (messages) มายังผู้ดูหรือผู้รับ

ผู้ส่งสาร (emetteurs)	: ผู้ประพันธ์ + ผู้กำกับการแสดง + ผู้ช่วยผู้กำกับด้านต่างๆ + นักแสดง
สาร (messages)	: ตัวบท + การแสดง
รหัส (codes)	: รหัสด้านภาษา + รหัสด้านโสตทัศนะ (หู-ตา) + รหัสด้านสังคม วัฒนธรรม (สมบัติผู้ดีทางการละคร ความสมจริง จิตวิทยา เป็นต้น) + รหัสเฉพาะละคร (สถานที่ ฉาก การแสดง เป็นต้น)
ผู้รับ (recepteur)	: ผู้ดูเฉพาะและสาธารณชน

ละครจึงจัดเป็นกระบวนการหนึ่งทางการสื่อสาร ซึ่งมีหน้าที่ 6 ประการของภาษาตาม ทฤษฎีการสื่อสารของจาคอบสัน (Jakobson)

1. หน้าที่ด้านอารมณ์หรือการแสดงออก ซึ่งเน้นที่ตัวผู้ส่งสาร เป็นหน้าที่ซึ่งสำคัญที่สุด หน้าที่ของภาษาในด้านนี้จะบอกแก่ผู้ดูว่า ตัวละครผู้ส่งสารนั้นๆ มีบุคลิกลักษณะอย่างไรและอยู่ในอารมณ์ใด
2. หน้าที่ด้านการตอบรับ ซึ่งเน้นที่ตัวผู้รับโดยมุ่งหมายที่จะได้ปฏิกิริยาตอบกลับ
3. หน้าที่ด้านอ้างอิง ซึ่งเน้นที่ตัวบริบท ทำให้ผู้ดูไม่ลืมบริบทของการสื่อสารดังกล่าว ไม่ว่าจะ เป็นบริบทประวัติศาสตร์ สังคม การเมืองหรือจิตวิทยา ซึ่งนำไปสู่ลักษณะ “ความเป็นจริง” ประการหนึ่ง
4. หน้าที่ด้านความงาม เน้นที่ตัวสาร ช่วยเพิ่มความหมายให้แก่คำพูดนั้น
5. หน้าที่ด้านการตรวจสอบ เน้นที่การติดต่อระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร จะปรากฏในรูปของการหัวเราะ การหลังน้ำตา การหัวเราะเยาะ การตบมือ หรือการเป่าปากของผู้ดูเอง
6. หน้าที่ด้านยืนยันความเข้าใจ เน้นที่ตัวรหัสที่ใช้เพื่อให้แน่ใจว่าผู้รับสารเข้าใจในรหัสที่ผู้ส่งสาร

ในละครเรื่องหนึ่งๆ หน้าที่ต่างๆ ทั้งหมดประการนี้ของภาษาพูดในตัวบท และของ “ภาษา” การแสดง อันได้แก่ ภาษาใบ้ กิริยาท่าทาง การเคลื่อนไหว การแต่งหน้า การแต่งผม เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ประกอบฉาก ฉาก แสง ดนตรีและเสียง ภาษาพูดและ “ภาษา” การแสดงนี้จะ

ร่วมกันส่งสารมายังผู้รับ (ตัวละครผู้ร่วมบทเจรจาตัวอื่นๆ และผู้ดู) และประกอบตัวกันขึ้นเป็นละคร ด้วยสัญญาณจำนวนมากเช่นนี้ การแสดงละครจึงจัดได้ว่าเป็นการสื่อสาร

4. คุณลักษณะของศิลปะการละคร

ละครคือศิลปะแขนงหนึ่ง ออสการ์ จี บรอกเคิท (1964, หน้า 3-4) ได้จำแนกลักษณะความเป็นศิลปะของ “ละคร” ไว้ 3 ประการใหญ่ๆ ได้น่าสนใจ ซึ่งประมวลได้ ดังนี้

4.1 ละครเป็นศิลปะที่เหมือนชีวิต มีผู้กล่าวไว้ว่าละครสิ้นสุดในทุกคืน และเกิดใหม่ในทุกวัน เนื่องจากละครเป็นศิลปะที่มีอยู่ก็ต่อเมื่อได้จัดแสดงต่อหน้าผู้ชมเท่านั้น ต่างจากนิยาย งานจิตรกรรม หรือรูปปั้น ซึ่งยังคงมีตัวตนไม่เปลี่ยนแปลง แต่ละครจะมีอยู่เฉพาะขณะที่มีผู้ชมเท่านั้น และเหตุที่ธรรมชาติของละครเป็นศิลปะที่ “อาศัยเวลาขณะใดขณะหนึ่ง” ในการแสดงผลงาน อีกทั้งยังมีชีวิตชีวา สด และเหมือนจริง ผู้ชมไม่ใช่เพียงแค่มองหรือฟังการแสดงที่ปรากฏอยู่เบื้องหน้าเท่านั้น แต่เขากำลัง “มีประสบการณ์” กับละครราวกับการมีประสบการณ์กับสิ่งอื่นที่เกิดขึ้นในชีวิต กล่าวคือ เขาจะเกิดอารมณ์ร่วม มีปฏิกิริยาโต้ตอบ หรือแม้กระทั่งเกิดความคิดใหม่ๆ ได้จากการชมละคร ด้วยเหตุนี้เองละครจึงได้รับการขนานนามว่าเป็นศิลปะที่เหมือนชีวิตมากที่สุด

4.2 ละครเป็นศิลปะที่มีความเป็นกลาง เนื่องจากละครนำเสนอชีวิตและเรื่องราวของตัวละครได้อย่างตรงไปตรงมา เหมือนที่เราประสบในชีวิตจริงมากที่สุด ขณะที่เรามีประสบการณ์ภายนอกในการชมเรื่องราวและทำความเข้าใจตัวละคร เราก็ได้ใช้ประสบการณ์ภายในในการตีความ หรือตัดสินใจด้วยใจคอ รวมทั้งสิ่งที่ซ่อนอยู่ในตัวละครด้วยตัวของเราเอง ผู้ชมแต่ละคนจะตีความตัวละครแตกต่างกัน จุดนี้เองที่กล่าวได้ว่าละครมีความเป็นกลางมากที่สุด ซึ่งจะต่างจากนวนิยายที่มีบทบรรยายตัดสินใจคอ ความรู้สึกนึกคิด (ที่ตัวละครไม่ได้พูดออกมา) รวมถึงรายละเอียดของการกระทำต่างๆ ของตัวละคร เพื่อโน้มน้าวให้เราคล้อยตามกับผู้เขียน แต่สำหรับละครแล้ว ผู้แสดงเพียงแค่พูดและกระทำเท่านั้น ผู้เขียนบทละครไม่มีโอกาสบอกเล่ารายละเอียดซึ่งเป็นนามธรรมได้มากนัก ได้แต่ทิ้งไว้ให้คนดูตัดสินใจเอง

4.3 ละครเป็นศิลปะที่มีความซับซ้อนหรือศิลปะผสม เนื่องจากต้องอาศัยการสร้างสรรคงานร่วมกันของบุคลากรหลายฝ่าย ทั้งนักแสดง คนเขียนบท ผู้กำกับ ผู้ออกแบบฉาก ผู้ออกแบบเครื่องแต่งกาย ผู้ออกแบบแสง ผู้ออกแบบท่าทาง รวมถึง นักดนตรี การที่ต้องอาศัยทีมงานหลายแขนงนี้เอง ทำให้ละครได้รับการขนานนามว่าเป็น “ศิลปะผสม” (Mixed Art) เนื่องจากละครได้ผสมผสานศิลปะหลายแขนง อันได้แก่วรรณศิลป์ที่ปรากฏในบท

สนทนา ทักษะศิลปะซึ่งปรากฏที่การออกแบบฉาก ทั้งในเชิงสถาปัตยกรรม และจิตรกรรมตกแต่ง ศิลปะการเคลื่อนไหวร่างกาย การใช้วาทศิลป์ในการแสดงและการพูดบท ดุริยางคศิลป์ที่ปรากฏ ในเพลงและดนตรีประกอบ รวมถึงนาฏศิลป์ซึ่งปรากฏในท่วงท่าการเดินและการรำรำ โดยผู้ออกแบบท่าเต้น มีบางคนเรียกศิลปะการละครว่าเป็น “ศิลปะไม่บริสุทธิ์” เพราะไม่ได้สร้าง ด้วยเจตนารมณ์เพื่อนำเสนอผลงานศิลปะเพียงอย่างขึ้นเดียวอย่างเอกเทศ และด้วยเหตุนี้เอง อาจกล่าวได้ว่า ศิลปินผู้สร้างงานของตนได้ประสบความสำเร็จอย่างงดงาม อาจจะไม่ล้มเหลวไม่ เป็นท่า เมื่องานชิ้นนั้นนำมาผสมผสานและใช้ในศิลปะการละคร (เพราะไม่เข้ากับคนอื่น หรือไป กับภาพรวมไม่ได้)

ในความซับซ้อนของละครนั้น จะเห็นว่าละครประกอบด้วยศิลปะอันหลากหลาย ได้แก่ การแสดง บทสนทนา ดนตรี การเต้นรำ หรือแม้แต่งานจิตรกรรมในฉาก มารวมเป็น งานศิลปะขึ้นเดียวกัน แล้วกลายเป็นงานชิ้นใหม่ จะสังเกตได้ว่าหากแยกเป็นส่วนๆ งานศิลปะ แต่ละชิ้นอาจจะงดงามและสมบูรณ์ในตัวเอง แต่เมื่อมารวมตัวกันอยู่ในศิลปะการละคร ศิลปะ เหล่านั้นจะต้องเข้ากันได้อย่างลงตัว และเป็นเพียง ‘ส่วนหนึ่ง’ ของละคร ตอบสนองวัตถุประสงค์ ของละคร ไม่ใช่วัตถุประสงค์ของงานชิ้นหนึ่งขึ้นใดอย่างแยกส่วน ยกตัวอย่างเช่น งานฉาก ละคร ศิลปินผู้ออกแบบอาจจะสร้างฉากที่สวยงาม หรูหรา แต่เมื่อมาอยู่ในละครและเป็นส่วน หนึ่งของละครแล้ว สร้างความแปลกแยก ขัดแย้ง ไม่สื่อสารความหมายของละครเรื่องนั้น ก็ไม่ อาจกล่าวได้ว่าฉากละครในเรื่องนั้นเป็นฉากละครที่ดีได้ ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า ศิลปะการละครเป็น ศิลปะร่วมที่รวมเอาศิลปินหลากหลายแขนงให้มาทำงานร่วมกันเพื่อวัตถุประสงค์เดียวกัน คือการ สร้างผลงานศิลปะชิ้นใหม่ นั่นก็คือศิลปะการละครนั่นเอง

5. องค์ประกอบของละคร

การพิจารณาว่าสิ่งใดเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของการจัดแสดงละครนั้น มีหลักการอยู่ว่า สิ่งเหล่านี้จะต้องปรากฏอยู่ทุกครั้งที่เกิดการแสดงละคร ไม่ว่าจะการแสดงนั้นๆ จะจัดขึ้นที่ไหน เมื่อไหร่ อย่างไร หรือโดยใครก็ตาม หากปราศจากสิ่งเหล่านี้ละครจะเกิดขึ้นไม่ได้ หรือหาก ปราศจากองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งไป ก็จะกลายเป็นศิลปะรูปแบบอื่น ไม่อาจเรียกว่า เป็นศิลปะการจัดแสดงละครได้

สไตน์ พันธุมโกมล (2531, หน้า 11) กล่าวว่า “ ละคร คือ การแสดงที่เป็นเรื่องซึ่งจัด เสนอต่อผู้ชม ณ สถานที่แสดงแห่งใดแห่งหนึ่ง ฉะนั้นจึงพอสรุปได้ว่า ละคร จะเกิดขึ้นได้ต้อง อาศัยองค์ประกอบ 3 ประการ คือ **เรื่อง** หรือบทละคร **การแสดง** และ**ผู้ชม**

เอ็ดวิน วิลสัน และ อัลวิน โกลด์ฟาร์บ (1999, หน้า 9-12) ได้แบ่งองค์ประกอบของศิลปะการจัดแสดงละครไว้ 6 ประการ ดังนี้

5.1 นักแสดง คือบุคคลที่ปรากฏตัวบนเวที ภาษาอังกฤษเรียกว่า performer หรือหากเป็นนักแสดงละครจะเรียกว่า actor หรือ actress นักแสดงจะสวมบทบาทเป็นตัวละครตามเรื่องราวในละคร ที่เรียกว่า character นักแสดงนี้นับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการแรกของการจัดแสดงละคร เพราะหากปราศจากนักแสดงการแสดงก็จะเกิดขึ้นไม่ได้

เนื่องจากการแสดงนั้นคือหัวใจของการจัดแสดงละคร การที่บุคคลคนหนึ่ง ปรากฏตัวต่อหน้าผู้ชม สวมบทบาทเป็นตัวละคร พูดจา เคลื่อนไหว และแสดงออกถึงความเป็นตัวละครตัวนั้นๆ ได้ นี่เองที่มนต์สมมติ (magic if) แห่งละครได้เริ่มต้นขึ้น กล่าวคือ เป็นช่วงเวลาที่ผู้ชมทุกคนยอมรับได้ว่าการแสดงที่เกิดขึ้นตรงหน้านั้นเป็นเสมือนสิ่งที่เกิดขึ้นจริงๆ และเชื่อว่าบุคคลผู้แสดงอยู่นั้นเป็นตัวละครจริงๆ บทบาทที่นักแสดงแสดงนั้นอาจจะเป็นตัวละครที่มีอยู่จริงในโลก เป็นบุคคลที่ถูกจินตนาการขึ้น หรือแม้แต่เป็นตัวตนของผู้แสดงเองก็ได้ ผู้ชมก็ยังคงจะยอมรับว่าการแสดงตรงหน้านั้น นักแสดงคือตัวละคร หาใช่ตัวเองไม่

การแสดงนั้นจำเป็นที่ผู้แสดงจะต้องมีทักษะ พรสวรรค์ และความสามารถในการแสดงเป็นอย่างดี นักแสดงจะต้องผ่านการฝึกฝนการใช้น้ำเสียง และร่างกายของตนในการถ่ายทอดมาเป็นอย่างดี และสามารถควบคุมทุกส่วนในร่างกายเพื่อการแสดงได้อย่างยืดหยุ่น เหมาะสม และสื่อความหมายได้ดีที่สุด ยกตัวอย่างเช่น การใช้เสียงของนักแสดงนั้นจะต้องทำให้ผู้ชมทุกคนได้ยินแม้ว่าจะเป็นเสียงกระซิบของตัวละครก็ตาม นอกจากนี้ผู้แสดงจะต้องสร้างความน่าเชื่อในการแสดง รวมถึงการแสดงออกถึงอารมณ์ความรู้สึกอันสมจริงของตัวละคร ซึ่งจะทำให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกร่วมและเชื่อว่าตัวละครผู้นั้นคิด และรู้สึกเช่นนั้นจริงๆ

5.2 ผู้ชม องค์ประกอบที่สำคัญในการจัดแสดงละครประการต่อมา ได้แก่ ผู้ชม อันที่จริงลักษณะสำคัญของการจัดการแสดงละครที่สุดประการหนึ่ง ก็คือการได้มีส่วนร่วมและมีปฏิริยาโต้ตอบกันระหว่างนักแสดงและผู้ชม มีผู้กล่าวไว้ว่าละครหรือการแสดงใดๆ จะไม่มีวันสมบูรณ์ได้เลยหากการจัดแสดงนั้นปราศจากผู้ชม เมื่อเราอ่านบทละครผ่านตัวหนังสือ หรือฟังดนตรีที่ได้บันทึกลงในแผ่นเสียงแล้ว ประสบการณ์ที่ได้รับนั้นจะคล้ายคลึงกับการได้ชมภาพจิตรกรรม หรืออ่านบทกวี นั่นคือประสบการณ์ส่วนบุคคล ซึ่งจะแตกต่างจากประสบการณ์สาธารณะ หรือประสบการณ์ร่วมพร้อมๆ กับคนอื่นในอย่างในการชมละครเวที

นอกจากนี้เรายังอาจให้นิยามได้ว่าศิลปะของการจัดแสดงละครนั้นจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อการแสดงได้เริ่มต้นขึ้น ไม่ใช่ก่อนหน้า หรือหลังจากการแสดงจบ แต่จะต้องเป็นในขณะที่ละครกำลัง

ดำเนินไป มีการเปรียบเทียบไว้ว่าศิลปะการแสดงในรูปแบบต่างๆ รวมถึงละครเวที คล้ายคลึงกับการต่อวงจรไฟฟ้า ที่ต้องมีตัวเชื่อมกระแสไฟฟ้าให้ต่อกันอย่างครบวงจร จึงจะเกิดกระแสไฟฟ้าได้ เช่นเดียวกันกับศิลปะการแสดงละครที่นักแสดงเปรียบเสมือนวงจรไฟฟ้าครึ่งหนึ่ง และผู้ชมก็คือวงจรไฟฟ้าอีกส่วนหนึ่งที่ต้องมาบรรจบรวมกัน ตอนที่การแสดงเกิดขึ้น

ผู้ชมอีกกลุ่มหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการกระตุ้นให้ผู้ชมคนอื่นๆ สนใจ หรือไม่สนใจละครเรื่องใดๆ ได้ ก็คือนักวิจารณ์ (Critics) นักวิจารณ์นั้นเปรียบเสมือนตัวแทนของผู้ชมในการดูการแสดง เขาจะนำเสนอบรรทัดฐานในการชมละครเพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้ชมคนอื่นๆ ตัดสินใจว่าละครเรื่องนั้นๆ เป็นอย่างไร นอกจากนี้นักวิจารณ์จะให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์เกี่ยวกับละคร ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เขียนบท ตัวบทละคร ประวัติความเป็นมาของละครเรื่องนั้นๆ และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับละครอื่นๆ บางครั้งการวิจารณ์ของนักวิจารณ์ก็อาจเรียกความสนใจ และสร้างคามนิยมแก่ละครเรื่องหนึ่งๆ ได้อย่างไม่น่าเชื่อทีเดียว

ภาพที่ 2.2 ละครสมัยใหม่ที่นิยมจัดการแสดงให้นักแสดงและผู้ชมอยู่ปะปนกันจนแทบแยกไม่ออก
ที่มา : Edwin (1998)

5.3 ผู้กำกับการแสดง องค์ประกอบที่สำคัญของการจัดแสดงละครเรื่องหนึ่งๆ ก็คือการทำงานของผู้กำกับการแสดง ซึ่งเป็นผู้ฝึกซ้อมการแสดงและประสานกับงานบุคลากรฝ่ายต่างๆ เพื่อให้แน่ใจว่าพวกเขาตีความบทละครได้เหมาะสม (ไปในทิศทางเดียวกับผู้กำกับ) ลึกซึ้ง และน่าสนใจ ก่อนจะสร้างงานออกมา แม้ว่าคำว่าผู้กำกับการแสดงจะเกิดขึ้นในช่วงของละครสมัยใหม่ แต่หน้าที่ของการกำกับการแสดงดังที่เราเข้าใจนั้นมีมาตั้งแต่มีการเริ่มต้นจัดแสดงละครแล้ว

5.4 พื้นที่จัดการแสดง องค์ประกอบที่สำคัญประการต่อไปสำหรับการจัดการแสดงคือ พื้นที่ ที่นักแสดงและผู้ชมจะมาอยู่ร่วมกัน เป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องมีเวทีการแสดง หรือการจัด

พื้นที่ใดๆ เพื่อใช้สำหรับการแสดง และยังจำเป็นที่จะต้องมีการจัดสถานที่สำหรับผู้ชมเพื่อบริการชมการแสดง เราจะพบว่า มีรูปแบบของเวทีและการจัดที่นั่งผู้ชมที่หลากหลาย นอกจากนี้พื้นที่อันจำเป็นอีกประการหนึ่งก็คือ ที่สำหรับเปลี่ยนเสื้อผ้าของนักแสดง และทางเข้า – ออก ของนักแสดงสู่เวที

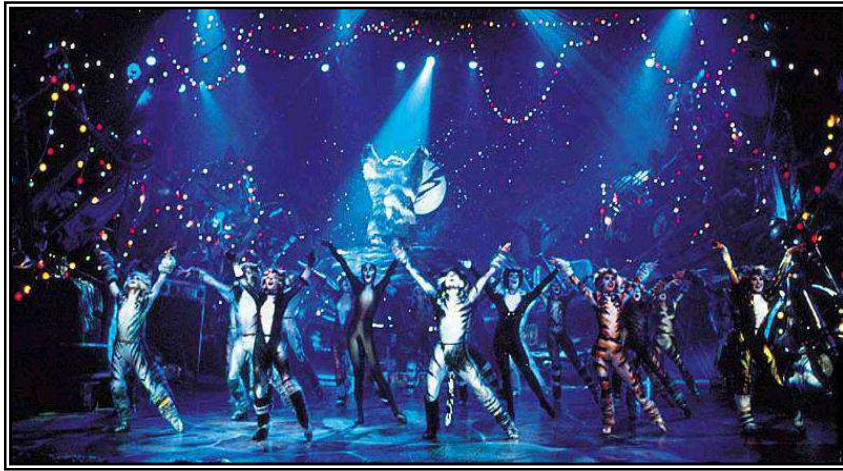
ดังนั้น สถานที่สำหรับการแสดงแต่ละประเภทก็จะมีเหมาะสมกับรูปแบบการแสดงที่แตกต่างกันออกไป เช่น การแสดงละครแนวสมจริง ซึ่งต้องการให้ผู้ชมได้ยินคำพูดและเห็นสีหน้าอารมณ์ของตัวละครเด่นเช่นเดียวกับในชีวิตจริง สถานที่สำหรับแสดงจึงควรมีขนาดที่ไม่ใหญ่มากนัก ในขณะที่การแสดงละครเพลงที่ต้องการเวทีที่มีขนาดใหญ่สำหรับแสดงในฉากที่ต้องใช้ผู้แสดงจำนวนมาก หรือนำเสนอภาพความตื่นตาอลังการ อีกทั้งยังต้องมีการตั้งวงดนตรีเพื่อใช้ประกอบการแสดงอีกด้วย ดังนั้นสถานที่สำหรับแสดงจึงจำเป็นต้องมีขนาดใหญ่ขึ้นกว่าการแสดงละครแนวสมจริงดังกล่าว เป็นต้น

ทั้งนี้โรงละครที่ดีควรมีขนาดเหมาะสมกับการแสดงแต่ละประเภทแต่ละชนิด มีระบบการเก็บเสียงหรือลดปัญหาเสียงก้องซึ่งอาจจะเกิดขึ้นกับการแสดงได้เป็นอย่างดี การตกแต่งภายในโรงละครควรเป็นแบบที่เรียบและเป็นกลางที่สุด เพื่อลดปัญหาในการใช้โรงละครสำหรับการแสดงที่หลากหลายประเภท ควรมีการจัดเตรียมหรือแบ่งสถานที่ไว้สำหรับวงดนตรีที่จะบรรเลงประกอบการแสดง อีกทั้งยังควรมีห้องพักผ่อนนักแสดงและบุคลากรฝ่ายต่าง ๆ เพื่อจะได้เตรียมตัวหรือปฏิบัติงานก่อนเริ่มแสดงจริงอีกด้วย ที่สำคัญตำแหน่งที่นั่งของผู้ชมจะต้องเหมาะสมกับรูปแบบการแสดงนั้นๆ ควรจะมีระยะไกล-ใกล้ที่เหมาะสมกับรูปแบบการแสดง อีกทั้งไม่บังหรือเบียดกันจนเกินไป เพื่อให้ผู้ชมทั้งโรงละครสามารถมองเห็นการแสดงได้อย่างทั่วถึง เรียกว่าเป็นการสร้าง “ระยะสุนทรีย์” (Aesthetics Distance) ที่เหมาะสมสำหรับผู้ชม

5.5 องค์ประกอบด้านการออกแบบ องค์ประกอบที่สำคัญสำหรับการจัดการแสดงอีกประการหนึ่งก็คือ การออกแบบเพื่อการแสดง การออกแบบเพื่อการแสดงนี้ หมายถึง การออกแบบทัศนศิลป์เพื่อการแสดง อันได้แก่ เสื้อผ้า แสง ฉาก รวมถึงองค์ประกอบต่างๆ ของฉาก และการออกแบบเสียงประกอบการแสดง อันได้แก่ ดนตรี เพลง รวมถึงเสียงประกอบต่างๆ

ละครบางเรื่องอาจจะมีวิธีการนำเสนอที่เรียบง่ายที่สุด และใช้การแต่งเติมน้อยที่สุด เช่น การแสดงที่ปราศจากการใช้แสง ฉากพื้นหลัง รวมทั้งการสวมเสื้อผ้าเหมือนในชีวิตประจำวัน แต่ถึงกระนั้น ในการนำเสนอละครก็จะต้องมีการออกแบบ สิ่งที่ถูกจัดทำละคร ‘เลือก’ ที่จะให้ผู้ชมเห็น

ยกตัวอย่างเช่น ภายใต้อิทธิพลแบบชีวิตประจำวันที่นักแสดงสวมใสนั้นก็จำเป็นต้องสื่อสารหรืออธิบายความหมายบางอย่างของละครได้ด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 2.3 ละครเวทีเรื่อง CATS ที่มีจุดเด่นอยู่ที่องค์ประกอบด้านการออกแบบ
ที่มา : Lakeland (2007)

ทั้งนี้ องค์ประกอบด้านการออกแบบในละครประกอบด้วย 3 ส่วนใหญ่ๆ ได้แก่

5.5.1 องค์ประกอบด้านการออกแบบฉากเพื่อการแสดง หมายถึง องค์ประกอบที่ช่วยก่อให้เกิดภาพในจินตนาการและความคิดของผู้ออกแบบการแสดง ซึ่งเป็น องค์ประกอบทางทัศนศิลป์ที่ผู้ออกแบบการแสดงได้เลือกนำมาใช้ในงานการแสดงของตน เพื่อให้ ผู้ชมได้เห็น เช่นเดียวกับการออกแบบเครื่องแต่งกาย ฉากที่ดีนั้นควรจะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน กับการแสดงทั้งหมด มีความกลมกลืน สวยงาม พอเหมาะ ไม่มากหรือน้อยจนเกินไป และ สอดคล้องกับรูปแบบและชนบของการแสดงประเภทนั้นๆ

สำหรับฉาก และ แสงนั้น มีความสำคัญต่อการแสดง คือ ช่วยให้ผู้ชมเข้าใจและติดตาม เรื่องราวหรือติดตามเนื้อหาของการแสดงได้ดียิ่งขึ้น ช่วยสะท้อนจินตนาการของผู้ออกแบบการ แสดงไปสู่ผู้ชมได้ง่ายยิ่งขึ้น ช่วยสร้างบรรยากาศและอารมณ์ในการแสดง ช่วยสร้างความเชื่อ และทำให้ให้นักแสดงนั้นมีสมาธิอยู่กับการแสดงที่ตนกำลังแสดงอยู่ ช่วยให้เกิดความสมบูรณ์แก่ ภาพบนเวทีในแง่ของสีสัน รูปร่าง ความมืดความสว่างได้ และยังช่วยเน้นจุดเด่นในบางช่วงของ การแสดงได้ จึงนับได้ว่า ฉาก แสง จึงเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการสร้าง เอกภาพโดยรวมของงานการแสดง เป็นเครื่องมือที่สามารถทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างบนเวทีการแสดง นั้นงดงามและกลมกลืนกันอย่างมีศิลปะ อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือที่สามารถควบคุมอารมณ์ ความรู้สึกของผู้ชมการแสดง ทำให้ผู้ชมเกิดความประทับใจอย่างลึกซึ้งกับการแสดงนั้น ๆ ได้

ภาพที่ 2.4 ฉาก แสง ที่เรียบง่ายในละครเรื่อง “คenciโกโดตี” แต่สื่อความหมายในเชิงสัญลักษณ์
ที่มา : Edwin (1998)

นอกจากนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่า การสร้างงานทัศนศิลป์ในการจัดแสดงละครนั้นมีความแตกต่างกันในแต่ละยุคสมัยและขึ้นอยู่กับบริบททางประวัติศาสตร์ ยกตัวอย่างเช่น สถานที่ในการจัดแสดง หรือโรงละครนั้นก็ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบ สถานที่ตั้ง รวมถึงลักษณะทางสถาปัตยกรรมไปตามแต่ละยุคสมัย หรือแม้กระทั่งการวิธีกาใช้แสงในการจัดแสดงละครก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากในช่วงศตวรรษที่ 19 ซึ่งมีการคิดค้นหลอดไฟฟ้าขึ้นได้ในสมัยนั้น

5.5.2 องค์ประกอบด้านการออกแบบเครื่องแต่งกายเพื่อการแสดง เครื่องแต่งกาย (Costume) หมายถึง เสื้อผ้าที่นักแสดงสวมใส่ในการแสดง ซึ่งเสื้อผ้าหรือเครื่องแต่งกายที่ใช้นั้นจะต้องมีความสัมพันธ์กับฉาก แสง และลีลาในการเคลื่อนไหวของตัวนักแสดงด้วย นอกจากนี้เครื่องแต่งกายที่ดียังควรที่จะช่วยสื่อความหมายของการแสดงได้ด้วย ทั้งนี้ในการออกแบบเสื้อผ้าหรือเครื่องแต่งกายสำหรับการแสดงนั้น ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบทางทัศนศิลป์ ได้แก่ สี สัน ลักษณะของพื้นผิวของวัสดุที่จะนำมาตัดเย็บซึ่งสามารถส่งผลกระทบต่ออารมณ์ของผู้ชม อย่างไรก็ตามสิ่งที่ต้องพึงระวังก็คือ เครื่องแต่งกายมีหน้าที่เพียง “รับใช้” การแสดงเท่านั้น หากปล่อยให้เครื่องแต่งกายมีความโดดเด่นทั้งด้านสี สัน และขนาดมากเกินไปก็อาจจะส่งผลเสียต่อการแสดงได้ จะกลายเป็นความ “รก” หรือเด่นเหนือเรื่องไปเสีย

ความสำคัญของเครื่องแต่งกายที่มีต่อการแสดง มีอยู่หลายประการด้วยกัน ได้แก่ ช่วยสร้างความน่าสนใจให้กับตัวละครหรือนักแสดงบนเวที แสดงลักษณะนิสัยของตัวละคร ช่วยเสริมบรรยากาศ และอารมณ์ความรู้สึกของการแสดง นอกจากนี้เครื่องแต่งกายยังอาจใช้เป็น

สัญลักษณ์เพื่อสื่อความหมายของการแสดง ตลอดจนสามารถแสดงถึงฐานันดรศักดิ์ของตัวละคร ยุคสมัยและประเภทของละครหรือการแสดงนั้น ๆ ได้ อีกด้วย

ภาพที่ 2.5 เครื่องแต่งกายที่สะท้อนฐานันดรศักดิ์ของแม่ทัพ รวมถึงการใช้ “สีแดง” ที่สื่อให้เห็นถึงความเหี้ยมโหดในลักษณะนิสัยของตัวละคร ในละครเวทีเรื่อง แม็กเบธ ของ วิลเลียม เชกสเปียร์
ที่มา : Weston Hunt (2006)

5.5.3 องค์ประกอบด้านการออกแบบเสียง หรือดนตรีเพื่อการแสดง ดนตรี (Music) หมายถึง เสียงหรือบทเพลงที่นำมาใช้ประกอบการแสดง ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการที่จะช่วยสร้างบรรยากาศและทำให้ผู้ชมเกิดอารมณ์ร่วมไปกับการแสดงที่กำลังชมอยู่ได้เป็นอย่างดี ดนตรีในที่นี้จะหมายถึงบทเพลงขับร้อง หรือเป็นดนตรีบรรเลงก็ได้ ขึ้นอยู่กับอารมณ์ของบทเพลงและความเหมาะสมของดนตรีกับรูปแบบของการแสดงนั้น ๆ ดนตรีแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

5.5.3.1 ดนตรีที่ใช้ประกอบบรรยากาศของละคร ลักษณะของดนตรีในรูปแบบนี้ มักจะพบบ่อยในละครทุกประเภท เป็นดนตรีที่ช่วยเสริมให้งานการแสดงนั้นไม่เจีบบจนเกินไป รวมทั้งช่วยนำพาหรือดึงอารมณ์ของผู้ชมให้ยังคงอยู่ร่วมไปกับการแสดงที่ชมไปจนจบได้ และในบางกรณียังมีการใช้ดนตรีลักษณะนี้ในการดำเนินเรื่องราวหรือเล่าอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครอีกด้วย เช่น ในละครหรือภาพยนตร์ของชวัญ เมื่อตัวละครจะต้องพบเจอกับสิ่งลึกลับหรือสิ่งที่น่ากลัว ก็มักจะมีเสียงดนตรีบรรเลงในอารมณ์ที่ตื่นเต้นเข้ามาประกอบบรรยากาศในช่วงนั้นๆ เป็นต้น ทั้งนี้ จารุณี หงส์จารุ (2550, หน้า 123) ได้จำแนกบทบาทของดนตรีในฐานะส่วนประกอบในละคร (incidental music) ไว้ 6 ประการ ดังนี้

- 1) สร้างบรรยากาศ
- 2) เน้นหรือทำให้เกิดอารมณ์คล้อยตาม
- 3) นำเข้าเรื่อง

- 4) เชื่อมจากฉากหนึ่งไปสู่อีกฉากหนึ่ง
- 5) เพิ่มความสุนทรีย์ในละคร
- 6) ประกอบการเดินรำ

นอกจากนี้ ดนตรีที่ใช้ประกอบบรรยากาศของละครยังรวมไปถึง การออกแบบเสียงต่างๆ (sound effect) เพื่อให้ประกอบการแสดงอีกด้วย ซึ่งองค์ประกอบนี้ก็ได้มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยเช่นเดียวกับงานทัศนศิลป์เพื่อการแสดง ขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมและประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัยขึ้น การใช้เสียงประกอบการแสดงก็ได้มีการนำเสนอในรูปแบบที่เปลี่ยนไป โดยส่วนใหญ่เน้นการใช้เสียงเพื่อการแสดงก็จะหนีไม่พ้น เสียงประกอบเพื่อสร้างความสมจริงไปตามเนื้อเรื่อง เช่น เสียงฟ้าร้อง ฟ้าผ่า ลมพัด นอกจากนี้ก็ยังมีเสียงดนตรีที่มักจะเข้ามามีบทบาทในช่วงที่ต้องการสะท้อนอารมณ์บางประการของตัวละคร หรือช่วงการเปลี่ยนฉาก การปิดม่าน การพักครึ่ง การนำเข้าเรื่อง และตอนจบของละคร เป็นต้น

5.5.3.2 ดนตรีที่ใช้เป็นส่วนสำคัญในละคร ลักษณะของดนตรีในรูปแบบนี้อาจเป็นดนตรีขับร้องในละครเพลง (Musical) หรือดนตรีประกอบการเดินรำที่อยู่ในละครเพลง หรือละครรูปแบบอื่นๆ ก็ตาม ดนตรีในหัวข้อนี้จะมีการออกแบบหรือประพันธ์ขึ้นเพื่อใช้ประกอบในการแสดงเฉพาะรูปแบบ และเป็นดนตรีที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งกับการแสดงเพราะนักแสดงจะต้องร้องเพลงและเคลื่อนไหวร่างกายตามเสียงเพลงแทนการพูดเจรจา ตัวอย่างเช่น การแสดงงิ้ว การแสดงละครเพลง ทั้งนี้รูปแบบของวงดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบก็จะแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของการแสดงด้วยเช่นกัน

5.6 **บทละคร** องค์ประกอบที่สำคัญประการสุดท้ายสำหรับการจัดแสดงละครก็คือบทที่จะใช้แสดง บทละครหมายถึงเรื่องราว สถานการณ์ หรือเหตุการณ์ที่กำหนดขึ้นและเรียบเรียงเพื่อนำเสนอในรูปแบบของละคร บทละครนี้อาจจะเขียนขึ้นโดยผู้เขียนบทละคร หรือบางทีอาจจะเกิดจากนักแสดงหรือผู้กำกับได้สร้างเรื่องราวที่จะนำเสนอเองก็ได้ บทละครอาจจะเกิดจากเรื่องจริงที่เคยเกิดขึ้นแล้วในสังคม เช่น เรื่องราวในหน้าหนังสือพิมพ์ บทละครอาจจะเป็นการเล่าเรื่องราวชีวิตประวัติของบุคคลใดๆ หรือเป็นเหตุการณ์ที่ผู้เขียนบทได้เคยประสบพบเห็นมา บทละครอาจจะเป็นเรื่องที่ถูกบันทึกมาในประวัติศาสตร์ เช่น เรื่องสงครามกลางเมืองของประเทศสหรัฐอเมริกา บทละครอาจจะเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นจากจินตนาการล้วนๆ หรือเรื่องที่อยู่ในความฝัน บทละครอาจจะเป็นเรื่องจากตำนานเทพ หรือตำนานพื้นบ้าน ก็เป็นไปได้ทั้งสิ้น

ไม่ว่าบทละครจะถูกสร้างขึ้นโดนนำเรื่องราวมาจากแหล่งใดก็ตาม มันก็ต้องถูกนำมาเรียบเรียงและวางลำดับวิธีการนำเสนอแบบละคร เมื่อเรื่องราวเหล่านั้นได้ถูกเขียนขึ้นเป็นตัวหนังสือ (text) จากนั้นผู้เขียนก็จะจัดวางรูปแบบให้เป็นลักษณะของ บทละคร หรือ สคริปต์ (script) สำหรับผู้ที่เขียนเรื่องราวออกมาให้เป็นบทละครนั้นจะถูกเรียกว่า นักเขียนบทละคร หรือ เพลย์ไรท์ (Playwright) เขาคือบุคคลที่จะเปลี่ยนรูปวัตถุจากแหล่งต่างๆ (อาทิ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ชีวประวัติ ตำนาน ฯลฯ) ให้กลายเป็นบทละคร การเปลี่ยนแปลงวัตถุที่ทำให้กลายเป็นบทละครนั้นไม่ใช่เรื่องง่ายเลย เพราะผู้เขียนบทละครจำเป็นจะต้องมีความรู้เรื่องเกี่ยวกับเทคนิคและการจัดแสดงบนเวที เขาจะต้องรู้หลักในการสร้างตัวละครให้มีชีวิตสมจริง เขาจะต้องรู้หลักการที่จะสร้าง *การกระทำ* (action) ของตัวละครให้สามารถถึงความสนใจจากผู้ชม และกระตุ้นให้เกิดความสงสัยว่าจะเกิดอะไรขึ้นต่อไปกับตัวละครเหล่านั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าผู้เขียนบทละครจะต้องสร้างตัวละคร และเล่าเรื่องผ่านการนำเสนอแบบละครได้อย่างเหมาะสม น่าสนใจ และสื่อความหมาย นั่นเอง

ในขณะที่เรื่องราวดำเนินไปนั้น บทละครก็ต้องถ่ายทอดมุมมองหรือประเด็นที่จะนำเสนอให้ชัดเจนด้วย เมื่อชมละครแล้วผู้ชมจะใช้วิจารณ์ญาณและตอบคำถามได้ว่า ละครเรื่องนี้กำลังกล่าวถึงใคร ว่าอย่างไร ละครเรื่องนี้เป็นแนวเศร้าหรือตลกขบขัน ละครเรื่องนี้นำเสนอเป็นอย่างไร และละครเรื่องนี้สัมฤทธิ์ผลในการนำเสนอมากน้อยเพียงไร ดังนั้นผู้สร้างบทละครจึงมีความสำคัญต่อบทละครอย่างยิ่งยวดทีเดียว เพราะละครจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ก็ตามองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยสำเร็จประการแรกย่อมได้แก่ บทละครนั่นเอง

ภาพที่ 2.6 แผนภูมิความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของการจัดแสดงละคร

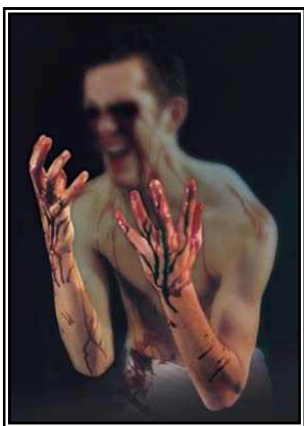
6. ประเภทและรูปแบบของละคร

สามารถจำแนกออกเป็นประเภทและรูปแบบต่าง ๆ ที่น่าสนใจดังนี้

6.1 จำแนกตามลักษณะของเนื้อเรื่อง แบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ละครที่มีเนื้อหาโศกเศร้า (แทรจิดี) ละครที่มีเนื้อหาสนุกสนาน (คอเมดี้) และละครที่มีทั้งโศกและสุขปนกัน (เมโลดราม่า) ดังนี้

6.1.1 ละครแทรจิดี (Tragedy) หรือ ละครโศกนาฏกรรม เป็นละครที่น่าเสนาอ เรื่องราวที่จริงจัง เศร้าโศก และมักลงท้ายด้วยความทรมาน ชมชื่น นำสงสาร แทรจิดีเป็นละครที่ได้รับการยกย่องว่ามีคุณค่าสูงส่ง เนื่องจากเนื้อเรื่องจะแสดงให้เห็นถึงความทุกข์ทรมานของมนุษย์ที่มีลักษณะสูงส่งน่ายกย่อง แต่มีข้อบกพร่องในลักษณะนิสัยบางประการ เป็นเหตุให้ต้องมาประสบกับเคราะห์กรรมที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ละครแทรจิดีมีวัตถุประสงค์ให้ผู้ชมเกิด “ความรู้สึกทางใจ” จากการได้เห็นถึงชะตากรรมหรือความหายนะของตัวละครเอกที่เกิดจาก “การกระทำผิด” ของตัวเอง ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์เข้าถึงสัจธรรมของชีวิตนั่นเอง

ตัวอย่างของละครแนวนี้ ได้แก่ ละครเรื่อง “อิดิปุส” (Oedipus) แทรจิดีสันสกฤต เป็นเรื่องราวของกษัตริย์อิดิปุสผู้ที่ชะตากรรมนำพาไปให้เขาต้องฆ่าบิดาของตัวเองโดยไม่ได้ตั้งใจ และด้วยความรู้สึกสำนึกในความผิดบาปอันใหญ่หลวง เขาได้ตัดสินใจแทงตาทั้งสองข้างและเนรเทศตัวเองออกจากเมืองเยียงคนจรจัด นอกจากนี้ ละครของวิลเลียม เชกสเปียร์ หลายต่อหลายเรื่องก็นับเป็นแทรจิดีที่อมตะของโลก เช่น เรื่องโรเมโอ จูเลียต แม็คเบธ คิงเลียร์ ฯลฯ สำหรับละครไทยที่จัดได้ว่าเป็นแทรจิดี ได้แก่ เรื่องพระลอ เงาะป่า สาวเครือฟ้า รวมทั้งนวนิยายของเรื่อง คำพิพากษา ก็จัดเป็นแทรจิดีสันสกฤตได้เช่นกัน

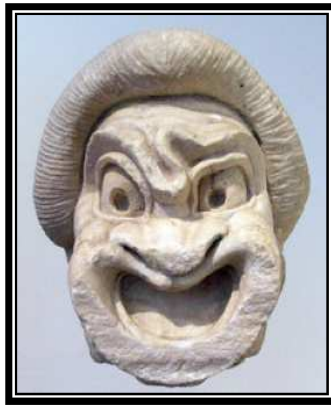

ภาพ 2.7 ละครโศกนาฏกรรมเรื่องอิดิปุส แสดงความทุกข์ทรมานของตัวละครเอก (ชาย)

ภาพ 2.8 ละครเรื่อง เงาะป่า แทรจิดีของไทย ที่ตัวละครต้องจบชีวิตลงอย่างน่าเวทนา (ขวา) ที่มา : A. Robert Lauer (2004) และ ภาควิชาศิลปปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ (2549)

6.1.2 ละครคอเมดี้ (Comedy) หรือละครสุขนาฏกรรม เป็นละครที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับละครแทรกจิตี กล่าวคือ ละครจะลงจบด้วยความสุขสมหวังของตัวละครเอก เป็นละครที่มุ่งสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลิน เรียกเสียงหัวเราะจากผู้ชม ไม่หนักและเครียดอย่างแทรกจิตี นอกจากนี้ขณะที่แทรกจิตีเชื่อว่ามนุษย์มีความความยิ่งใหญ่ที่น่ายกย่อง คอเมดี้จะแสดงให้เห็นถึงความไม่สมบูรณ์แบบ ความผิดพลาดในการกระทำ ข้อบกพร่อง ตลอดจนลักษณะที่น่าหัวเราะต่าง ๆ ในตัวคนเรา เรื่องราวของละครคอเมดี้มักจะผิดแผกไปจากความเป็น “ปรกติ” ทั้งตัวละครและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ยกตัวอย่างเช่น ตัวละครที่ดูสง่างามน่าเกรงขามเดินเข้ามาในฉากจากนั้นสิ้นสະดุดเปลือก
กล้วยล้มลง เป็นต้น

ภาพที่ 2.9 ตัวละครคอเมดี้กรีก แสดงให้เห็นถึงความบกพร่องของมนุษย์ก่อให้เกิดอารมณ์ขัน
ที่มา : Signs of Emergence (2005)

มีคำศัพท์มากมายที่ใช้เรียกละครคอเมดี้ประเภทต่างๆ ที่ผู้กำกับควรรู้จัก มีดังนี้
ละครสุขนาฏกรรมโรแมนติก (Romantic Comedy) คือละครตลกระดับวรรณกรรม ใช้ภาษาไพเราะ เรื่องราวเต็มไปด้วยจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ แต่มีความน่าเชื่อถือ เช่น ละครของเชกสเปียร์

ละครตลกประเภทความคิด (Comedy of Ideas) เป็นละครที่มักนำเอาความคิดหรือความเชื่อของมนุษย์ที่ผิดพลาดมาล้อเลียน เพื่อให้ผู้ชมได้นำกลับไปขบคิดหรือแก้ไข เป็นละคร “ตลกระดับสมอง”

ละครตลกเสียดสี (Satiric Comedy) เป็นละครตลกที่เน้นการเสียดสีข้อบกพร่องของมนุษย์ในสังคมต่างๆ ไป ด้วยเรื่องราวและคำพูดของตัวละคร เช่น ละครล้อการเมือง เป็นต้น

ละครตลกสถานการณ์ (Situation Comedy) เป็นละครตลกที่มักใช้เรื่องราวผิดพลาด ผิดตัว อลเวงอลวน เน้นที่ความบังเอิญ และท่าทางตลกมากกว่าการใช้ภาษาสูง ปัจจุบันรู้จักกันในนาม *ละครซีทคอม*

ละครตลกเอะอะตึงตัง (Slapstick Comedy) เป็นละครที่มุขตลกจะเน้นไปที่ความ อึกทึกครึกโครม วิ่งไล่จับกัน ตีหัวแตก ลื่นล้มหกละเม่นตึงตังกา เช่น ภาพยนตร์เรื่อง *บ้านผีปอบ บุญชู* เป็นต้น

ภาพที่ 2.10 ชาลี แชปลิน ผู้ยิ่งใหญ่ เขาผสมผสานทุกลักษณะของคอเมดี้ไว้ด้วยกันอย่างลงตัว
ที่มา : Movie Images (2008)

อย่างไรก็ตาม ยังเป็นการยากที่จะหาละครตลกเรื่องใดที่จะมีลักษณะแบบใดแบบหนึ่งอย่างบริสุทธิ์โดยไม่มีลักษณะของละครตลกแบบอื่น หรือระดับอื่นมาเจือปน ดังนั้นในการแบ่งละครคอเมดี้ออกเป็นหมวดหมู่จึงไม่อาจใช้ กฎเกณฑ์ที่ตายตัวลงไป ผู้ศึกษาจำเป็นต้องมีความเข้าใจลักษณะของละครตลกโดยรวม และใช้วิจารณญาณของตนในการตัดสิน โดยดูลักษณะที่เด่นที่สุดของเรื่องเป็นสำคัญ

6.1.3 ละครเมโลดราม่า (Melodrama) เป็นละครที่มีเรื่องราวโศกเศร้า จริงจัง แต่ มักจะมีฉากเบาสมองเพื่อผ่อนคลายความเครียดแทรกอยู่ และมักจะจบลงด้วยความสุข หรือความสมหวัง เดิมที “เมโลดราม่า” เป็นชื่อเรียกละครที่มีดนตรีประกอบเพื่อแสดงลักษณะของอารมณ์ในแต่ละฉาก ซึ่งในยุคสมัยหนึ่งมีการทำให้คุณภาพของละครเมโลดราม่าตกต่ำลงและยังคงเป็นอยู่จนกระทั่งปัจจุบัน กล่าวคือ นิยมนำเสนอตามสูตรที่วางไว้อย่างชัดเจน กล่าวคือ จะเร้าอารมณ์ผู้ชมเป็นสำคัญ และกระตุ้นความรู้สึกสงสารและโกรธอย่างไม่ลืมหูลืมตา เรื่องราวมักจะดำเนินไป

ด้วยแผนการของฝ่ายตรงข้ามกับตัวเอกซึ่งทำให้เหตุการณ์ยุ่งยากมากขึ้น อย่างไรก็ตามโครงเรื่องของละครเมโลดรามาก็จะเป็นเรื่องที่เข้าใจง่าย แสดงให้เห็นเหตุการณ์ซึ่งตัวเอกต้องเผชิญกับปัญหาครั้งแล้วครั้งเล่า เรื่องราวมีปมที่น่าสงสัย ชวนให้ติดตามดู และตอนจบของเรื่องมักจะผันแปรเหตุการณ์ไปอย่างไม่น่าเป็นไปได้

ตัวละครเมโลดรามามีลักษณะแบน ตายตัว (typed character) ไม่ค่อยมีพัฒนาการ หากตัวละครจะมีการเปลี่ยนแปลงด้านนิสัยก็จะเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างกะทันหันชนิดหน้ามือเป็นหลังมือ ซึ่งมักจะเชื่อได้ยากถ้านำมาไตร่ตรองให้ดีแล้ว ฉะนั้นตัวละครแบบเมโลดราม่าซึ่งพบได้ในแทบทุกเรื่อง คือพระเอก นางเอก ตัวตลก และผู้ร้าย หากจะเปรียบละครแนวเมโลดราม่ากับละครที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน ก็คือ ละครโทรทัศน์แนว “น้ำเน่า” นั่นเอง ซึ่งมักเน้นที่การกระตุ้นเร้าอารมณ์ผู้ชมให้รู้สึกสนุก ตื่นเต้น สงสาร สะใจ ฯลฯ ไปตามเรื่องราวในละคร แต่มักไม่ใช่ใจที่จะสร้าง “ความน่าเชื่อถือ” หรือความสมจริงให้กับละครมากนัก โดยส่วนใหญ่จะวนเวียนใช้โครงเรื่องเดิมๆ เพียงแต่เปลี่ยนชื่อตัวละครไปเท่านั้น

ภาพที่ 2.11 ละครโทรทัศน์ที่นิยมใช้ลักษณะของเมโลดราม่า มีนางเอก และตัวอิจฉา (ซ้าย)

ภาพที่ 2.12 ภาพยนตร์เรื่อง ไททานิค จัดเป็น เมโลดราม่าขั้นดี เรื่องราวมีความ “น่าเชื่อถือ” (ขวา)

ที่มา : Thaimisc.com (2008) และ Titanic Zone (2000)

เป็นที่น่าสังเกตว่าละครเมโลดราม่าจะแตกต่างจากแทรจิดีตรงที่ เหตุการณ์ที่เกิดกับตัวละครแม้จะเป็นชะตากรรมที่โหดร้ายและดูเป็นไปได้ยากเหมือนๆ กัน แต่สำหรับแทรจิดีจะเน้นที่ “การต่อสู้” กับชะตากรรมของตัวละคร ในขณะที่เมโลดราม่าจะเน้นที่ “ความผลิกผัน และความรันทด” ของชะตากรรมนั้นๆ นอกจากนี้เมโลดราม่าจะแบ่งความดีและความชั่วออกจากกันอย่างชัดเจน ซึ่งอยู่ในรูปของตัวเอก และฝ่ายผู้ร้าย ขณะที่แทรจิดีความดีและความชั่วจะอยู่ในตัว

คนๆ เดียว ด้วยลักษณะดังกล่าวนี้เองจึงทำให้คำว่า “เมโลดราม่า” มักถูกนำไปใช้ในทางไม่ดีอยู่เสมอ

นอกจากนี้ ยังมีคำศัพท์เกี่ยวกับประเภทของละครที่จำแนกตามลักษณะของเนื้อเรื่อง ซึ่งพบในสื่อนวนิยาย ละครโทรทัศน์ การ์ตูน หรือภาพยนตร์ ที่ผู้กำกับควรรู้จัก ซึ่งประมวลมาได้พอสังเขป ดังนี้

- **แนวสืบสวนสอบสวน (Suspense)** หมายถึง ละครที่มีเนื้อเรื่องลึกลับ ซ่อนเงื่อน มีปมชวนติดตาม มักจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการสืบหาความจริง เรื่องราวการฆาตกรรม หรือเรื่องทางจิตวิทยา เช่น เซอร์ลีโอโสมส์ โคนัน บอดี้ ศพ # 19 เป็นต้น

- **แนวสยองขวัญ (Horror / Thriller)** มักจะพบในภาพยนตร์ เพราะเป็นสื่อที่สามารถแสดงถึงความสยองขวัญส่นประสาทได้ดี เป็นเรื่องราวที่น่ากลัว ชวนให้หวีดร้อง ตกใจ ปรันพรัง จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับคนหลอกคน (ฆาตกรรมสยอง) หรือผีหลอกคนก็ได้ เช่น คนเห็นผี จูออน เป็นต้น

- **แนวแอ็กชั่น (Action)** มักจะพบในภาพยนตร์อีกเช่นกัน เนื่องจากเป็นความได้เปรียบของสื่อประเภทนี้ที่จะแสดงให้เห็นแอ็กชั่นของการแสดงได้ดีกว่าสื่ออื่นๆ ละครแนวแอ็กชั่น หมายถึง ละครที่มีเรื่องราวตื่นเต้น บ้างเรียกว่าบู๊ล้างผลาญ มักมีฉากการหลบหนีภัย อันตรายด้วยความระทึกใจ เช่น ภาพยนตร์เรื่อง Die Hard (อึดเต็มพิกัด) Speed (เร็วกว่านรก) The Terminator (คนเหล็ก) เป็นต้น

- **แนวดราม่า (Drama)** หมายถึง ละครชีวิตที่มีเรื่องราวเข้มข้น เป็นวิวัฒนาการมาจากละครเวที แต่ตัวเอกไม่จำเป็นต้องมีความสูงส่งเท่ากับตัวเอกเวที ละครแนวนี้จะแสดงถึงความทุกข์ยากที่ตัวละครต้องเผชิญ เช่น ละครเรื่อง บัลลังก์เมฆ เมียหลวง ขมื่นกับปุ่น เป็นต้น

- **แนวโรแมนติกคอมเมดี้ (Romantic Comedy)** เป็นเรื่องราวความรักกุกัก หรือความรักหวานซึ้ง สลับเรื่องตลกเบาสมอง เช่น ปิดเทอมใหญ่หัวใจว้าวุ่น Love Actually (หัวใจมีรัก) เป็นต้น

- **แนวพีเรียด (Period)** มักจะไว้ใช้เรียกละครโทรทัศน์ หมายถึง ละครที่มีเรื่องราวย้อนยุคไปในอดีต แต่หากเป็นสื่อภาพยนตร์มักจะเรียกว่า ภาพยนตร์ประวัติศาสตร์ หรืออิงประวัติศาสตร์แทน เช่น ละครเรื่องสี่แผ่นดิน รัตนโกสินทร์ ร่มฉัตร คือหัตถาครองพิภพ เป็นต้น

- **แนวแฟนตาซี (Fantasy)** หมายถึง ละครที่เสนอเนื้อเรื่องในโลกจินตนาการ ทั้งฉาก ตัวละคร และเหตุการณ์ต่างๆ ล้วนเป็นเรื่องที่ไม่เป็นจริงในชีวิตจริง เช่น แฮร์รี่ พอตเตอร์ นาเนีย เป็นต้น

- **แนวไซไฟ (Science Fiction)** มักใช้กับภาพยนตร์ หมายถึงภาพยนตร์แนววิทยาศาสตร์ ที่นำเสนอเรื่องราวชีวิตมนุษย์ หรือสังคมอันเป็นผลกระทบมาจากวิทยาศาสตร์ เช่น The Matrix เป็นต้น

6.2 จำแนกตามลักษณะของวิธีนำเสนอ ที่มักเรียกว่าแนวหรือสไตล์ (style) ของละคร แบ่งเป็น 2 แนวใหญ่ๆ ได้แก่

6.2.1 แนวการนำเสนอแบบสมจริง (Realism) การแสดงแนวสมจริง หมายถึง การนำเสนอถึงสิ่งที่เป็น “ความจริง” ที่พบเห็นได้ในโลกความเป็นจริง เรียกอีกอย่างว่าแนว representation ทั้งเรื่องราวและสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏบนเวทีการแสดงจะต้อง “น่าเชื่อถือ” และเป็นไปได้ โดยจำแนกเป็น

เรื่องและตัวละคร เนื้อเรื่องจะต้องเป็นไปตามหลักของเหตุผล และเป็นไปได้จริงตามธรรมชาติ เช่น ความจริงที่ว่าโลกมีแรงโน้มถ่วง ความจริงเกี่ยวกับลักษณะทางกรรมพันธุ์ของมนุษย์ ละครหรือการแสดงแนวนี้จะไม่มีการวางประเภทปาฏิหาริย์ (เทวดามาช่วยตอนท้าย) หรือเรื่องในจินตนาการ (การข้ามภพไปในอดีต) รวมถึงเรื่องที่ผิดหลักธรรมชาติ (คนกับงูเป็นสามีภรรยา) ส่วนในแง่ของตัวละครนั้นก็จะต้องมีการศึกษาค้นคว้าลักษณะคนจริงๆ ในสังคม ว่าเขาจะมีลักษณะอย่างไร ควรจะมีพฤติกรรมและการแสดงออกอย่างไร

วิธีการแสดง ละครแนวนี้จะหลีกเลี่ยงการใช้องค์ประกอบที่ทำให้เห็นว่าไม่ใช่ความจริง หรือกำลังดูละครอยู่ เช่น การใส่หน้ากาก การมีผู้พากย์ หรือ การร้องเพลงประกอบการแสดง (ซึ่งหากจะใช้ดนตรีประกอบก็จะเป็นในลักษณะดนตรีที่ช่วยสร้างอารมณ์ความรู้สึกในฉากนั้นๆ และไม่ใช้พร่ำเพ้อ) นอกจากนี้ยังหลีกเลี่ยงการให้ตัวละครบ่นปากพูดกับผู้ชม (aside) หรือบ่นรำพึงรำพันกับตัวเอง (soliloquy) ในด้านภาษาหรือคำพูด จะไม่ใช้บทร้อยกรองในการพูดสื่อสาร แต่จะต้องเป็นคำพูดที่ใช้จริงๆ ในชีวิตประจำวันและเหมาะสมกับบุคลิกลักษณะ เพศ วัย การศึกษา ฯลฯ ของตัวละครที่พูดอีกด้วย

รูปแบบและลีลาการแสดง ในด้าน “การแสดง” ของละครแนวนี้ก็จะเน้นที่ความสมจริงของอารมณ์ความรู้สึก ความเชื่อ และรายละเอียดการแสดงออกต่างๆ ของนักแสดง ไม่มีการแสดงแบบ “ดีสีหน้า” หรือใช้อารมณ์ปลอม (fake) ไม่มีการแสดงในลักษณะเกินจริง (overacting) เช่น การแสดงแบบละครตลก ไม่มีการแสดงในลักษณะรำว่า (dance) หรือลีลาที่

ไม่เป็นธรรมชาติ (stylization) เช่น ลีลาแบบนาฏศิลป์ไทย หรือจิวของจีน แต่การแสดงแนวนี้จะต้องเหมือนพฤติกรรมของคนจริงๆ ที่เราเห็นอยู่ในชีวิตประจำวัน

ฉาก และองค์ประกอบต่างๆบนเวที สำหรับฉาก เครื่องประกอบฉาก เครื่องแต่งกาย สี แสง ทั้งหมดบนเวทีจะต้องดูสมจริงสมจัง สร้างขึ้นเพื่อ “ลวงตา” ให้ผู้ชมเชื่อว่าเป็นของจริง เช่น ความเป็นจริงของสภาพบ้านเรือน การแต่งกายของผู้คน ฯลฯ ละครแนวสมจริงบางเรื่องหากในฉากมีก๊อกน้ำก็ต้องสามารถเปิดให้น้ำไหลออกมาได้เลยทีเดียว ในปัจจุบันละครแนวสมจริงที่ได้รับความนิยมกลับเป็นการเลือกหยิบความจริงมาบางส่วน (Selective Realism) แต่ไม่จำเป็นต้องจริงทุกกระเบียดนิ้ว

ภาพที่ 2.13 การแสดงแนวสมจริงเน้นความจริงทางอารมณ์ ฉากและอุปกรณ์ที่เหมือนจริง
ที่มา : Edwin (1998)

6.2.2 แนวการนำเสนอแบบไม่สมจริง (Non - realism) คือการแสดงด้วยเทคนิคและวิธีการแสดงในรูปแบบต่าง ๆ โดยไม่พยายามสร้างภาพลวงตาของความจริงให้กับผู้ชม อาทิ การให้นักแสดงสวมหน้ากาก การพากย์ การรำด้วยท่าทางที่สื่อความหมาย เป็นต้น โดยไม่จำเป็นต้องหวังพะวงว่าการนำเสนอนั้นจะสมจริงหรือไม่ เรียกอีกอย่างได้ว่า เป็นลักษณะที่จงใจแสดงให้เห็นว่า ละครคือละคร ละครไม่ใช่ชีวิต

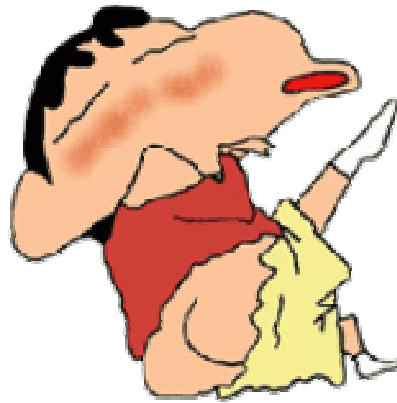
การแสดงแนวไม่สมจริง แบ่งเป็นลัทธิต่างๆ มากมาย แนวละครที่น่าสนใจซึ่งผู้กำกับควรรู้ มีดังนี้

แนวซิมโบลิสต์ (Symbolism) หรือสัญลักษณ์นิยม มีแนวคิดที่ว่า “ความจริง” ที่แท้จริงนั้นจะรับรู้ได้ทางความรู้สึกที่เกิดขึ้นในใจเอง เพราะความจริงที่สูงส่งนั้นล้าลึกเกินกว่าจะมองเห็นด้วยตา หรือจับต้องได้เท่านั้น การแสดงแนวนี้จะใช้สัญลักษณ์ต่างๆ เพื่อแทนความหมายบางอย่างโดยไม่ต้องบอกตรงๆ ด้วยคำพูด ยกตัวอย่างเช่น แสงเทียนใช้เป็นสัญลักษณ์แทนความหวัง สีขาวเป็นสัญลักษณ์แทนความบริสุทธิ์ ฯลฯ ซึ่งเมื่อนำสัญลักษณ์เหล่านี้มาจัดแต่งอยู่ในฉาก อุปกรณ์ประกอบฉาก คำพูด การกระทำ การเคลื่อนไหว หรือแม้แต่ชื่อของตัวละคร มันก็จะทำหน้าที่สื่อสารความหมายหรือความคิดของเรื่องได้นั่นเอง

แนวคิดของละครแนวสัญลักษณ์นิยมได้มีอิทธิพลมาสู่ละครรุ่นหลังๆ เป็นอย่างมาก เราจะพบเห็นได้จากทั้งในละครเวทีสมัยใหม่ๆ ละครโทรทัศน์บางเรื่อง รวมถึงภาพยนตร์หลายต่อหลายเรื่อง นิยมใช้สัญลักษณ์แฝงเร้นมาเพื่อสื่อความหมาย ยกตัวเช่น ภาพยนตร์เรื่อง Forrest Gump ที่นำเสนอแนวคิดที่ว่า ชีวิตเป็นเรื่องที่ไม่อาจกำหนดหรือคาดเดา ผู้กำกับจึงใช้ “ชนนก” ที่ล่องลอยไปเรื่อยๆ มาใช้สื่อสารทั้งตอนต้น ตอนกลาง และตอนจบเรื่อง

แนวเอ็กสเพรสชันนิสซึม (Expressionism) จะมุ่งนำเสนอความคิดที่อยู่ภายในจิตใต้สำนึกของมนุษย์ออกมาตีแผ่ผ่านการนำเสนอแบบละคร สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นบนเวทีอาจจะไม่ตรงกับลักษณะความเป็นจริงที่ปรากฏแก่ตาคนทั่วไป แต่เป็นความจริงในทัศนคติส่วนบุคคล หรือความจริงเชิงอัตวิสัย (subjective) ผ่านภาพที่ปรากฏบนเวที ได้แก่ ฉาก แสง สี เสียง รวมถึงการแสดงของตัวละคร โดยสิ่งเหล่านั้นจะมีลักษณะผิดเพี้ยนไปจากความเป็นจริงทั้งรูปลักษณ์ สี สัน และขนาด อาจถูกบิดเบือน (distorted) ไปตามความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ของตัวละคร เช่น ฉากฝาผนังบ้านที่โยเยอาจสะท้อนให้เห็นถึงนิสัยใจคอของตัวละครในบ้านที่ไม่ปรกติ หรือ ตัวละครที่มีเงาขยายใหญ่เต็มห้องแสดงถึงอำนาจที่น่ากลัวของเขา เป็นต้น

เทคนิคของละครแนวนี้ถูกนิยมนำมาใช้บ่อยๆ ในการ์ตูน คือ เมื่อตัวละครเกิดมีอารมณ์เปลี่ยนแปลงไป ฉากหลัง หรือภาพที่ปรากฏก็จะบิดเบือนจากความจริงไปตามความรู้สึกของตัวละคร ยกตัวอย่างเช่น เมื่อตัวละครดีใจฉากพื้นหลังจะกลายเป็นสีสดใสไวบับ หากตัวละครโกรธ เขาอาจจะมีเขางอกออกมา หรือฉากพื้นหลังกลายเป็นภูเขาไฟระเบิด เป็นต้น

ภาพที่ 2.14 ภาพยนตร์เรื่อง ฟอเรสต์ กัมป์ ใช้ “ขนนก” เป็นสัญลักษณ์แทนชีวิตไร้ทิศทาง (ซ้าย)

ภาพที่ 2.15 เทคนิค “เอกเปรสชั่นนิสม์” บิดเบือนจากความเป็นจริง ที่การ์ตูนนิยมนำมาใช้ (ขวา)
ที่มา : Plusmo, Inc. (2005-2009) และ Asiasoft Corporation Plc. (2005)

ละครเอพิค (Epic) ละครเอพิคถูกนำมาใช้โดยแบร์โทลท์ เบรช (Bertolt Brecht, 1898 - 1956) ชาวเยอรมันผู้นิยมลัทธิมาร์ก ซึ่งรู้สึกว่าการละครไม่ควรสิ้นเปลืองเวลาไปกับสิ่งสมมติที่เพียงแต่จะกระตุ้นให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกร่วมไปกับมันเพียงชั่วขณะแต่ไม่ได้เกิดมีการเปลี่ยนแปลงใดๆ ละครเอพิคมุ่งเน้นที่จะนำเสนอละครเพื่อกระตุ้นความสำนึกทางสังคมแก่ผู้ชม และเห็นว่าละครควรจะมีหน้าที่ในการเปลี่ยนแปลงโลกให้ดีขึ้น ด้วยเหตุนี้ละครเอพิคจึงมักถูกจัดอยู่ในประเภท “ละครเพื่อสังคม” (Theatre for Social Action)

เบรชที่ไม่ต้องการให้คนดูมีอารมณ์ร่วมกับละครมากเกินไป เขาเลือกใช้วิธีการนำเสนอละครโดยการทำให้คนดูรู้สึกถอยห่าง (alienation) จากละครที่กำลังดูอยู่ และทำให้คนดูสำนึกอยู่เสมอว่า กำลังอยู่ในโรงละครมากกว่าจะเห็นคล้ายตามเรื่องไป เช่น การจัดฉากที่ไม่สมบูรณ การให้มีคนเล่าเรื่อง การใส่หน้ากาก เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการใช้เทคนิคต่างๆ เพื่อคอยปลุกให้คนดูตื่นจากภวังค์ เช่น การใช้ดนตรีที่ไม่เข้ากันกับเรื่อง โดยมีจุดมุ่งหมายให้คนดูใช้ความคิดมากกว่ามีอารมณ์ร่วม อย่างไรก็ตามแม้ละครเอพิคจะมีเป้าหมายที่จะสั่งสอนคนในสังคมละครในแนวนี้ยังคงพยายามสร้างความเพลิดเพลินให้แก่ผู้ชมอีกด้วย

เทคนิคของละครเอพิคที่ยังคงได้รับความนิยมนำมาใช้อยู่ในปัจจุบัน คือการนำเสนออะไรก็ตามที่ “ขัดแย้งกัน” เพื่อให้ผู้ชมรู้สึกว่ามันน่าจะไม่ควรจะเป็นเช่นนั้น เพื่อจะได้ย้อนกลับมาคิดทบทวนในที่สุดว่าผู้กำกับละครต้องการจะเสนออะไร ยกตัวอย่างเช่น ในภาพยนตร์โฆษณาที่มีสุภาพสตรีหน้าตาต่างดงาม หัวเราะร่างเรียวอยู่กับเพื่อนฝูงจำนวนมากในงานฉลองวันเกิด

แลดูช่างมีความสุข และภาพที่ตัดสลับกลับกลายเป็นหญิงชราตาบอดนั่งสวมมนต์อยู่อย่าง น่าสงสาร อาจกล่าวได้ว่าเทคนิคของละครแนวเอพิคนั้น มีลักษณะของการประชดประชัน หรือ เสียดสีอยู่กลายๆ ไม่น้อยทีเดียว

ภาพที่ 2.16 ละครแนวเอพิคเรื่อง แม่ค้าสงคราม ของเบรชท์ ที่ใช้เทคนิคการสร้างเรื่องที่ขัดแย้ง ตัวละครเอกค้ากำไรเกินควรในภาวะสงคราม แต่กลับบอกว่าตนเกลียดสงคราม

ที่มา : GoDaddy.com, Inc. (1999-2009)

ละครแอบเสิร์ด (Theatre of the Absurd) คำว่า “แอบเสิร์ด” (absurd) หมายถึง ความเหลวไหล ไร้สาระ กลุ่มแอบเสิร์ดมีความเชื่อหลักว่า ชีวิตไม่มีเหตุผล ไม่มี ความหมาย ไม่มี สิ่งใดที่มีความหมายในโลกนี้ หากแต่มนุษย์เป็นผู้กำหนดความหมายต่างๆ ให้แก่มัน ดังนั้น ลักษณะการเสนอเรื่องของละครแอบเสิร์ดก็จะแสดงออกถึงความคิดดั่งกล่าว กล่าวคือ จะ นำเสนอละครแบบไม่ปะติดปะต่อกัน ขาดเหตุผลเชื่อมโยง เน้นที่การขัดจังหวะ ความไม่ ประสานกันของเรื่อง ความซ้ำซากจำเจ ตัวละครพูดหรือทำอะไรอย่างไม่มี ความหมายและไม่มี เหตุผล เราจะเข้าใจละครแอบเสิร์ดได้ก็ต่อเมื่อเราทิ้งเหตุผลทั้งหมดที่เราเคยชิน และไม่พยายามดู ละครเพื่อเข้าใจเรื่องราว หากแต่ใช้ความรู้สึกไปตามสิ่งที่เราเห็น

ละครแนวแอบเสิร์ดที่มีชื่อเสียงไปทั่วโลกได้แก่ ละครเรื่อง “คอยโกโดต์” (Waiting for Godot) ของนักเขียนรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรม ชื่อ Samuel Beckett ละครเรื่องนี้มีเรื่อง อยู่ว่า ตัวละคร 2 ตัว ที่เป็นเพื่อนกันออกมายืนคุยกัน เกียกกัน ล้อเล่นกัน และทำอะไรไร้สาระซึ่ง คนดูไม่อาจเข้าใจได้อย่างชัดเจนนักว่าเขาทำอะไร และต้องการอะไร ตัวละครรู้สึกเบื่อจึงชวน กันออกไปจากที่ๆ เขาอยู่ แต่ทั้งคู่ก็ไม่อาจไปได้เนื่องจากมีนัดและกำลังรอคุณโกโดต์อยู่ ตอนจบ ของเรื่องมีเด็กชายวิ่งออกมาหาเขาและบอกว่า วันนี้คุณโกโดต์ไม่มา แต่สัญญาว่าพรุ่งนี้จะมาแน่ๆ

องที่ที่สองของละครเนื้อเรื่องดำเนินไปคล้ายเดิมมาก และตอนจบก็มีเด็กคนเดิมมาพูดแบบเดิมว่า คุณโกโด้ดีไม่มา แต่สัญญาว่าพรุ่งนี้จะมาแน่ๆ ละครเรื่องนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักในช่วงแรกๆ ว่าดูไม่รู้เรื่อง ไม่สนุก แต่ต่อมากลับถูกนำมากล่าวขานถึง และได้รับการแปลไปเป็นภาษาต่างๆ มากมาย เนื่องจากปรัชญาที่ซ่อนอยู่ในเรื่องนั้นลึกซึ้ง และชวนให้ขบคิดเป็นอย่างยิ่ง

ภาพที่ 2.17 ตัวละครเอกในเรื่องคอยโกโด้ ที่ทำอะไรไร้สาระ เพื่อฆ่าเวลาระหว่างรอโกโด้
ที่มา : Devellion Limited (2005)

เทคนิคของละครแอบเสิร์ดถูกนำมาประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางในวงการละครเวทีร่วมสมัยของไทย ไม่ว่าจะเป็น การแสดงโดยเน้นสื่อสาร “แนวคิด” มากกว่าการสื่อสาร “เรื่องราว” หรือการใช้รูปแบบของศิลปะการแสดงที่หลากหลายผสมผสานกัน ทดลองสิ่งใหม่ๆ ในการนำเสนอ มากกว่าจะพยายามสร้างเรื่องที่มีตัวละคร และมีชีวิตของตัวละครตามแบบฉบับของละครเดิมๆ

นอกจากนี้ ยังมีคำศัพท์เกี่ยวกับรูปแบบของละครที่จำแนกตามลักษณะการนำเสนอที่ผู้กำกับควรรู้จัก ซึ่งประมวลมาได้พอสังเขป ดังนี้

ละครเพลง (Musical Play) ในที่นี้หมายถึงละครเพลงสมัยใหม่ คือละครที่ใช้เพลงในการดำเนินเรื่อง ตัวละครจะสนทนากันด้วยการร้องเป็นเพลง จะเป็นการร้องเพลงทั้งเรื่องก็ได้ หรือจะร้องสลับการพูดก็ได้ ส่วนใหญ่นิยมเสริมการแสดงให้มีสีสันมากขึ้นด้วยการเต้นรำของนักแสดงประกอบเพลงไปด้วย ละครเพลงมีวิวัฒนาการมาจากละคร *โอเปร่า (Opera)* การแสดงจะแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ การขับร้อง (singing) การแสดงละคร (acting) และการเต้นรำ (acting) ในปัจจุบันเราจะรู้จักละครเพลงในนามของ *ละครบรอดเวย์ (Broadway the Musical)* หรือภาพยนตร์เพลง เช่น เรื่องเอวีต้า ซิกาโก เป็นต้น ส่วนละครเพลงในเมืองไทยนั้น ได้แก่ ละครเรื่องข้างหลังภาพเดอะมิสิคัล เรื่องคู่กรรมเดอะมิสิคัล เรื่องใจใจซัง เป็นต้น

ภาพที่ 2.18 การแสดงละครเพลงบรอดเวย์เรื่อง *The Sound of Music*
ที่มา : Davidson College (2007)

ละครใบ้ (Mime) หมายถึง ละครที่ใช้ร่างกายและท่าทางในการสื่อสาร โดยไม่มีบทสนทนาเลย แต่จะใช้ดนตรีและเสียงประกอบต่างๆ เพื่อสร้างอารมณ์และบรรยากาศของเรื่องแทน สมัยก่อนจะนิยมทหาน้ำชาหรือเสีหน้ากากขาว ละครใบ้ส่วนใหญ่จะเป็นแนวสนุกสนานเน้นมุขและอารมณ์ขัน ซึ่งในการแสดงจะไม่มีการใช้ฉาก หรือเปลี่ยนฉาก แต่ผู้แสดงจะใช้วิธีการ “สร้าง” สิ่งต่างๆ บนเวทีขึ้นด้วยการใช้ท่าทางการแสดง สมมติราวกับว่ามีสิ่งเหล่านั้นอยู่จริงๆ เช่น การจับกระจก การยกแก้วน้ำขึ้นดื่ม ฯลฯ การแสดงประเภทนี้จะต้องใช้จินตนาการของผู้แสดงและผู้ชมเป็นอย่างมากทีเดียว

ภาพที่ 2.19 การแสดงละครใบ้ของคณะละคร “เบบี้ไมม์”
ที่มา : Pantip.Com (2009)

ละครทดลอง (Experimental Theatre) ละครร่วมสมัย (Contemporary Play)

หมายถึง ละครที่ศิลปินในปัจจุบันได้ทดลองสร้างสรรค์ขึ้นด้วยเทคนิควิธีที่แปลกใหม่ แตกต่างจากของที่เคยมีอยู่แล้ว โดยการผสมผสาน ดัดแปลง ปรับปรุง เพิ่มเติม หรือลดทอนให้เกิดเป็นการแสดงรูปแบบใหม่ๆ ที่น่าสนใจขึ้น เช่น การแสดงร็อคโอเปร่า เรื่องอิเหนา ของภัทราวดีเรียเตอร์ เป็นต้น ทั้งนี้ในการสร้างงานแนวทดลองที่ดัดนั้น ศิลปินจะต้องมี “โจทย์” หรือคำถามในใจว่าต้องการจะทดลองกับอะไร? เพื่ออะไร? ไม่ใช่เป็นเพียงการหยิบโน้มนผสมนี้ หรือจับแพะชนแกะโดยไม่มีทิศทาง ไม่มีที่มาที่ไป เพราะจะทำให้ผลงานกลายเป็นลักษณะ “หิวมันกุกท้ายมันกร” ไปได้ง่ายๆ และที่สำคัญก็คือไม่ว่าจะทดลองอย่างไรก็ตาม ละครแนวทดลองที่ดัดนั้นควรจะต้องมีคุณภาพในเชิงศิลปะอยู่เป็นสำคัญอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ผู้กำกับพึงสังเกตว่าการสร้างละครตามรูปแบบและแนวการนำเสนอที่กล่าวถึงข้างต้นนั้น เป็นเรื่องที่ต้องระมัดระวังในการพิจารณาคุณค่าของงาน กล่าวคือ เราไม่สามารถนำคุณค่าการมองความงามของแนวการนำเสนอละครแบบหนึ่งมาตัดสินละครในอีกแนวหนึ่งได้อย่างเด็ดขาดไป มิฉะนั้นเราก็จะไม่ต่างอะไรกับคนที่ไม่รู้จักงาน หรือดูงานไม่เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนและมักจะเกิดขึ้นบ่อยๆ คือ การวัดคุณค่าละครแนวไม่สมจริง ด้วยวิธีมองละครแบบสมจริง ผู้กำกับที่มีความรู้เกี่ยวกับวิธีการนำเสนอละครที่จำกัด ก็อาจจะตำหนิ หรือมองไม่เห็นคุณค่าของละครแนว “เอ็กเพรสชันนิสม์” เพียงด้วยเหตุผลที่ว่า ความเป็นจริงภาพบนเวทีไม่ควรจะบิดเบี่ยงไปเช่นนั้น ผู้กำกับทั้งหลายจึงพึงระวังและศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศิลปะการละครอย่างกว้างขวาง

สรุป

สำหรับเนื้อหาในบทนี้ เป็นเรื่องของการทำงานรู้จักกับ “ศิลปะการละคร” ในแง่มุมต่างๆ ให้หลากหลาย ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้กำกับจะต้องมีความรู้พื้นฐานเหล่านี้เป็นอย่างดีก่อน ตั้งแต่เรื่องของความหมาย จุดมุ่งหมาย หน้าที่ และคุณลักษณะของศิลปะการละคร ไปจนกระทั่งความรู้เรื่ององค์ประกอบของละคร ที่ประกอบด้วย นักแสดง ผู้ชม ผู้กำกับการแสดง พื้นที่จัดการแสดง การออกแบบ และบทละคร นอกจากนี้ผู้กำกับการแสดงยังควรมีความรู้ในเรื่องของประเภท และรูปแบบของละครที่มีอยู่ทั้งหมด เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้กำกับทำความเข้าใจละครได้ลึกซึ้งและกว้างขวางยิ่งขึ้น เป็นการเปิดโลกทัศน์สู่งานด้านศิลปะการละคร ก่อนที่จะเข้าสู่บทเรียนของการฝึกเป็นผู้กำกับการแสดงต่อไป

คำถามทบทวน

1. คำว่า “ละคร” หมายถึงอะไร ในภาษาอังกฤษมีคำที่มีความหมายว่าละครกี่คำ และใช้ในความหมายที่แตกต่างกันอย่างไร
2. จุดมุ่งหมายของการสร้างสรรค์ และการรับชมงานศิลปะการละครมีกี่ระดับ อะไรบ้าง จงอธิบายเปรียบเทียบกับละครที่ท่านรู้จัก
3. ในการชมละคร ผู้ชมรับรู้คุณค่าของละครผ่านองค์ประกอบต่างๆ คืออะไรบ้าง และละครที่ดีควรมีองค์ประกอบแต่ละด้านเป็นอย่างไร
4. ละครมีประเภทและรูปแบบอะไรบ้าง ละครแต่ละประเภทและรูปแบบมีความเหมาะสมในการนำเสนอเรื่องราวและความคิดที่แตกต่างกันอย่างไร จงอธิบาย
5. ในฐานะที่เป็นผู้กำกับการแสดง ท่านจะนำความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับศิลปะการละครนี้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างไร

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กุสุมา เทพรักษ์. (2548). **กระบวนการสร้างสรรค์ละครสำหรับเด็ก จากเรื่อง "เจ้าหญิง" ของ บินหลา สันกาลาคีรี นักเขียนรางวัลซีไรต์ ประจำปี 2548**. วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต วาทยุทธศาสตร์และสื่อสารการละคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จารุณี หงส์จารุ. (2550). เสียงในละคร. ใน นพมาศ แวหวงส์, **ปริทัศน์ศิลปการละคร** (หน้า 105-124). กรุงเทพฯ : ภาควิชาศิลปการละคร คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชุตินา มณีวัฒนา. (2546). ความงามในสไตล์ศิลปะตะวันตก. ใน ชมนาด กิจจันทร์, **สุนทรียภาพของชีวิต** (หน้า 191-216). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสมาธรรม.
- เต็มสิริ บุญยสิงห์ และ เจื้อ สตะเวทิน. **การละครเพื่อการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2526.
- นพมาศ ศิริกายะ. **เอกสารประกอบคำสอนวิชา 120104 ประวัติการละคร**. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาศิลปการละคร คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ม.ป.ป.
- ปิยะนาถ มณฑา. **ความรู้พื้นฐานในเรื่องการละครอังกฤษและอเมริกัน**. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาภาษาอังกฤษและภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2536.
- มัทนี รัตติน. (2546). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับศิลปะการกับการแสดงละครเวที**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546) **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพมหานคร นานมีบุ๊คส์พับลิชเคชั่นส์.
- ไรท์, เอ็ดเวิร์ด เอ. 2515. แปลโดย นพมาศ ศิริกายะ (2525). **คู่มือละคร**. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาศิลปการละคร คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สดไธ พันธุมโกมล. (2531). **เอกสารประกอบการสอนวิชาปริทัศน์ศิลปการละคร**. กรุงเทพมหานคร : คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุมนมาลย์ นิมนต์พันธ์. (2541). **การละครไทย**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

ภาษาอังกฤษ

A P Cowie (Ed.)(1989). **Oxford Advanced Learner (4th Edition.)**. London: Oxford University Press.

Edwin Wilson. (1998) **The Theatre Experience (7th ed.)**. New York: McGraw-Hill.

----- and Alvin Goldfarb. (1991) **Theatre The Lively Art**. New York: McGraw-Hill.

Milly S. Barranger. (1986). **Theatre: A way of Seeing (2nd ed.)**. CA : Wadsworth.

Oscar G. Brockett. (1964). **The Theatre: An Introduction**. USA: Holt, Rinehart and Winston.

----- and Robert Findlay. (1991). **Century of Innovation (2nd ed.)**. Massachusetts: Prentice-Hall.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ทางอินเทอร์เน็ต

A. Robert Lauer (2004). **PARTES DE LA TRAGEDIA GRIEGA**. Retrived September 2, 2006, from <http://www.faculty-staff.ou.edu/.../SP4183BINTRO1.html>

Asiasoft Corporation Plc. (2005) Retrived August 8, 2008, from <http://bbs.asiasoft.co.th/showthread.php?t=207328>

Davidson College. (2006). Retrived September 2, 2007, from <http://www2.davidson.edu/news/news>

Devellion Limited (2005) Retrived August 8, 2008, from <http://www.thelinebeginstoblur.com/store/index.php?act=viewProd&productId=16>

Fortunecity.com. (200) **Titanic Zone**. Retrived September 2, 2007, from <http://www.fortunecity.com/lavender/stroheim/163/titanic2.htm>

GoDaddy.com, Inc. (1999-2009) Retrived August 8, 2008, from <http://www.thetheatreaddict.com/?m=200608>

Lakeland. (2007). Retrived August 8, 2008, from <http://www.lakeland.edu>

Movie Images (2008) **CITY LIGHTS (1931)** directed by Charles Chaplin <http://www.moviescreen1.tripod.com/citylights/>

Pantip.Com (2008) Retrived August 8, 2008, from

<http://www.pantip.com/cafe/gallery/topic/G5473960/G5473960.html>

Plusmo, Inc. (2005) Retrived August 8, 2008, from <http://www.plusmo.com>

Signs of Emergence. (2005). Retrived August 8, 2008, from http

<http://www.kester.typepad.com/signs/arts/index.html>

Thaimisc.com. (2008) Retrived September 2, 2007, from [http:// www.thaimisc.com](http://www.thaimisc.com)

Weston Hunt (2006). **Weston Hunt Mebeth Images**. Retrived September 2, 2007, from

[http:// www.westonhurt.com/macbeth.html](http://www.westonhurt.com/macbeth.html)